МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Економічний факультет

Кафедра економічної теорії, менеджменту і адміністрування

МЕТОДИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

(рекомендації до написання та захисту дисертації доктора філософії)

Рівень вищої освіти: *третій (освітньо-науковий)*

Ступінь вищої освіти: *доктор філософії*

Галузь знань: *С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини*

Спеціальність: *С1 Економіка та міжнародні економічні відносини*

Освітньо-наукова програма: *Економіка*

Чернівці – 2026

Рекомендовано Вченою радою економічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 26 серпня 2026 р.)

Рецензенти:

Антохов А. А. *– доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;*
Сторощук Б. Д. *– кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.*

Галушка З. І. Методика та методологія наукового дослідження : рекомендації до написання та захисту дисертації доктора філософії. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2026. 107 с.

Визначено особливості дисертації доктора філософії як кваліфікаційної наукової праці, принципи вибору теми, правила складання плану та технологію роботи над дисертацією. Наведено методичні рекомендації щодо написання анотації, вступу, розділів і висновків, оформлення дисертації та літературних джерел, підготовки наукових публікацій, правила використання інструментів штучного інтелекту, порядок попередньої експертизи та захисту дисертації, оформлення документів атестаційної справи.

Для здобувачів ступеня доктора філософії за ОНП «Економіка» спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (для тих, хто вступив до 2025 р., – спеціальності 051 Економіка).

© Галушка З. І., 2026

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ГОЛОВНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ДИСЕРТАЦІЇ 7
1.1. Дисертація здобувача ступеня доктора філософії – кваліфікаційна наукова праця 7
1.2. Вибір теми та обґрунтування мети наукового дослідження 8
1.3. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації 11
1.4. Вимоги до складання плану дисертації 12
1.5. Принцип доброчесності у виконанні наукового дослідження 13
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ НАД ДИСЕРТАЦІЄЮ 15
2.1. Методологічні підходи до написання анотації, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, розділів і висновків дисертації 15
2.2. Методичні рекомендації до викладення змісту та оформлення дисертації 19
2.3. Правила подання ілюстрацій, таблиць і формул 24
2.4. Правила використання та оформлення літературних джерел 25
2.5. Призначення додатків до дисертації та порядок їх оформлення 28
2.6. Висвітлення результатів дисертації у наукових публікаціях 29
РОЗДІЛ 3. ПУБЛІКУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ 31
3.1. Науковий стиль викладення матеріалу 31
3.2. Правила написання статей у вітчизняних і міжнародних виданнях 34
РОЗДІЛ 4. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ 44
4.1. Нормативні засади 44
4.2. Принципи відповідального використання ШІ 44
4.3. Допустиме та неприпустиме використання 45
4.4. Декларування використання ШІ 46

4.5. Відповідальність і роль учасників атестації 47
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРТИЗА ТА ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЇ 49
5.1. Попередній розгляд дисертації на кафедрі 49
5.2. Подання дисертації до разової спеціалізованої вченої ради 50
5.3. Презентація результатів дослідження та процедура захисту дисертації 52
5.4. Правила оформлення документів атестаційної справи 54
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 56
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ 60
Додаток А. Титульний аркуш дисертації 62
Додаток Б. Зразок оформлення анотації 64
Додаток В. Рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій 65
Додаток Г. Правила оформлення дисертації 66
Додаток Д. Вимоги щодо публікацій здобувача ступеня доктора філософії та членів разової ради 67
Додаток Е. Список опублікованих праць за темою дисертації (зразок) 69
Додаток Ж. Зміст дисертації (зразок) 71
Додаток И. Зразок оформлення рисунків 72
Додаток К. Зразок оформлення таблиць 73
Додаток Л. Зразок оформлення таблиці порівняльної характеристики 74
Додаток М. Зразки оформлення довідок про впровадження 76
Додаток Н. Етапи процесу атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії 78
Додаток П. Учасники процесу атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії: функції, компетентності та формальні вимоги 82
Додаток Р. Приклади виправлення помилок у наукових текстах 86
Додаток С. Освітньо-наукова програма «Економіка» (редакція 2022 р.) 88

ВСТУП

Наказом Міністерства освіти і науки України від 10.05.2022 № 424 затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Відповідно до цього стандарту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича започатковано освітньо-наукову програму «Економіка». Після оновлення переліку галузей знань і спеціальностей [7] підготовка за цією програмою здійснюється за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини [13]. Текст освітньо-наукової програми в редакції 2022 р. наведено в Додатку С.

Примітка. Для здобувачів, які вступили до аспірантури до 2025 р., зберігаються спеціальність 051 Економіка та галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки; ці рекомендації поширюються на них повною мірою.

Програма розроблена відповідно до місії та стратегії розвитку університету, що спрямовані на «інноватівність, збалансованість, успіх», і передбачає формування у здобувачів вищої освіти «теоретичних знань, умінь, практичних навичок та інших компетенцій, необхідних для продукування нових ідей, розв’язання комплексних завдань у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [13].

Унікальність освітньо-наукової програми «Економіка» полягає в реалізації таких підходів до навчання та його результатів:

1) залученість наукових досліджень аспірантів до наукової тематики кафедр і наукових керівників, їх спрямованість на дослідження актуальних проблем економіки, що виникають під впливом глобальних економічних трендів (цифровізація, інституціалізація, соціалізація, інтелектуалізація, інноватизація, інклюзивність, екологізація економіки);

2) спрямованість досліджень на поєднання теоретичних знань із прикладними інноваційними розробками, придатними для практичного використання в економічній політиці та господарській практиці; сприяння реалізації можливостей неформальної освіти, наукового стажування в закордонних закладах освіти, академічної мобільності;

3) забезпечення розвитку та застосування інструментарію економіко-математичного моделювання та інформаційних технологій для дослідження соціально-економічних систем і процесів.

Атестація здобувачів ступеня доктора філософії здійснюється у формі публічного захисту дисертації. Дисертація – це самостійне дослідження, у якому запропоновано розв’язання наукового завдання у сфері економіки або на її межі з іншими спеціальностями, що передбачає «глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики». Дисертація не може містити академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

РОЗДІЛ 1. ГОЛОВНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ДИСЕРТАЦІЇ

1.1. Дисертація здобувача ступеня доктора філософії – кваліфікаційна наукова праця

Відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), дисертація здобувача ступеня доктора філософії – це «кваліфікаційна наукова робота, яка виконана здобувачем ступеня доктора філософії особисто, містить наукові результати проведених ним досліджень та подана з метою присудження йому ступеня доктора філософії» [6].

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджує разова спеціалізована вчена рада закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації. Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв’язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація – це кваліфікаційна робота, виконана здобувачем особисто, що містить нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень. У процесі написання дисертації з економіки здобувач має набути здатності продукувати нові ідеї, розв’язувати комплексні

проблеми у сфері економіки, глибоко переосмислювати наявні та створювати нові цілісні знання. Дисертація повинна містити нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що розв'язують конкретне наукове завдання та мають істотне значення для економічної науки. Наука – це не тільки набуті знання, а й уміння ними користуватися, а також діяльність, спрямована на отримання нових знань.

Теоретичний зміст предметної області економічних досліджень охоплює: загальні закони, закономірності та тенденції соціально-економічного розвитку, мотивацію та поведінку суб'єктів ринку; теорії мікро-, макро- і міжнародної економіки; кількісні методи в економічних дослідженнях; інституціональний, міждисциплінарний та історичний аналіз соціально-економічних явищ і процесів; розроблення та обґрунтування економічних рішень; регулювання та управління багаторівневими господарськими системами.

1.2. Вибір теми та обґрунтування мети наукового дослідження

З огляду на унікальність освітньо-наукової програми «Економіка» в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича передбачено залученість наукових досліджень аспірантів до наукової тематики кафедр і наукових керівників. Відповідно до наукової теми кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування «Інноваційні моделі управління стійким економічним розвитком: адаптивність, цифровізація, відновлення» (2026–2030 рр.) та головних напрямів досліджень наукових керівників наукова робота аспірантів спрямована на дослідження актуальних проблем сучасної економіки, що виникають під впливом таких глобальних економічних трендів, як інституціалізація, соціалізація, інтелектуалізація, інноватизація, інклюзивність, екологізація та цифровізація економіки.

Вибір напряму дослідження в межах наведеного переліку напрямів наукової діяльності кафедри передбачає чітке формулювання теми, мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Головна вимога до теми – її актуальність. Тема містить постановку важливого наукового завдання, яке ставить перед собою аспірант. Під час вибору теми важливо керуватися низкою критеріїв, до яких, крім актуальності, належать: ступінь дослідження проблеми іншими авторами, наявність теоретичної та інформаційної бази дослідження, оригінальність і перспективність, можливість отримання під час упровадження результатів дослідження соціального, економічного, технологічного, екологічного, управлінського чи іншого ефекту.

Бажано обирати тему, з якої здобувач уже має певні знання чи досвід. Вона не повинна бути надто широкою з погляду предмета дослідження. Важливо ставити завдання «вузького» плану, щоб зосередитися на «глибині» дослідження. Такий підхід дає змогу застосовувати спеціальні методи дослідження, результати яких конкретизують оригінальність і важливість наукової роботи.

Для вибору теми важливо ознайомитися із сучасними напрямами наукових досліджень в економіці, науковими працями вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджують обраний напрям. Слід враховувати, що чимало економічних проблем розв’язують завдяки результатам досліджень у суміжних галузях науки, де можна віднайти нові, часто несподівані, ефективні рішення.

Вивчення сучасних літературних джерел доповнюють ознайомленням з аналітичними оглядами та статтями у спеціальних періодичних вітчизняних і зарубіжних виданнях, консультаціями з фахівцями-практиками та представниками органів влади.

Вибір теми передбачає формулювання назви дисертації. Вважається, що назва дисертації зазвичай складається з 5–9 слів: вона не має бути занадто довгою чи занадто короткою. Її оригінальність і вдале формулювання часто свідчать про ступінь науковості дослідження та зумовлюють високий професійний інтерес наукової спільноти. Як правило, не схвалюється використання двокрапки для пояснення чи конкретизації змісту дисертації, оскільки це відволікає від усвідомлення головної мети дослідження. Не слід вживати у формулюванні

назви дисертації такі слова, як «деякі аспекти», «головні питання», «актуальні проблеми», «шляхи розв'язання», «до питання» та ін. Вони обмежують рамки розв'язання наукового завдання, яке ставить перед собою автор дисертації.

Формулювання теми конкретизують у визначенні мети дослідження. Наприклад, для теми дисертації «Нагромадження соціального капіталу на різних рівнях функціонування економіки» (Нафус І. І.) метою є «поглиблення теоретико-методологічних та прикладних засад визначення сутності, особливостей, механізмів нагромадження та способів ефективного використання соціального капіталу на нано-, мікро-, мета-, макро- та мегаекономічному рівнях функціонування економіки» [23]. У меті конкретизовано необхідність поглиблення теоретичних і прикладних засад обґрунтування сутності, механізмів нагромадження соціального капіталу, способів його використання на різних рівнях.

Мети досягають, послідовно виконуючи теоретичні, аналітичні та прикладні завдання, що стосуються мети дослідження. Ці завдання конкретизують у назвах розділів і підрозділів дисертації, у яких передбачено розв'язання певних завдань методологічного та практичного характеру: «узагальнити міждисциплінарні підходи та виокремити економічний зміст», «визначити теоретико-методологічні засади дослідження», «обґрунтувати методологію оцінювання ефективності», «виявити механізми формування», «оцінити ефективність функціонування», «визначити перспективні напрями» тощо.

Визначивши завдання, необхідно окреслити об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження в економіці, як правило, визначає систему економічних відносин, а також процеси чи явища, що характеризують ці відносини. Наприклад: «Об'єктом дослідження є соціально-економічні відносини, що визначають зміст, закономірності та умови нагромадження соціального капіталу» [23]. Предмет дослідження перебуває в межах об'єкта: в об'єкті виокремлюють ту його частину, яка є предметом дослідження. Саме на неї спрямована основна увага дисертанта. Предмет дослідження конкретизує тему

дисертації. Так, предметом дослідження в наведеному прикладі визначено «сукупність теоретико-методологічних засад та прикладних аспектів нагромадження соціального капіталу на різних рівнях функціонування економіки» [23].

1.3. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Згідно з Порядком присудження ступеня доктора філософії, «дисертація повинна містити нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі знань» [6]. Наукова новизна – це конкретна відповідь на питання про те, що зроблено такого, чого не досягли інші дослідники, які результати одержано вперше. Формулювання наукової новизни – це «візитна картка» виконаної роботи, за якою фахівець може зробити висновок про якість роботи вже під час першого ознайомлення з нею.

Новизна означає отримання нового знання. Вона є теоретичною основою розв’язання поставленого в дисертації завдання, і саме на неї має бути спрямоване дослідження. Новизна може конкретизуватися в уточненні, розширенні, доповненні чи докорінному перетворенні раніше здобутих наукових результатів. Новим результатом економічного дослідження може бути новий методологічний підхід до вивчення економічних процесів чи явищ, виявлення специфіки функціонування, тенденцій чи закономірностей розвитку економічних систем, обґрунтування методичних підходів до оцінювання економічних явищ тощо. У дисертації прийнято подавати загальне трактування наукової новизни одержаних результатів і виокремлювати найбільш вагомі результати, що мають теоретичну і практичну цінність та виносяться на захист. До них належать результати: 1) досягнуті вперше; 2) удосконалені; 3) ті, що набули подальшого розвитку. Формулюючи положення наукової новизни, важливо не лише назвати суть новизни, а й конкретизувати її, пояснити, чим саме це досягнення відрізняється від уже відомих в економічній науці.

Практичне значення дисертації залежить від характеру дослідження: воно може мати як методологічний характер (нове формулювання економічних категорій, застосування нового підходу, нових методів дослідження, унікального експерименту тощо), так і прикладний (результат практичного застосування нових підходів, рекомендацій, методів оцінювання та ін.). Теоретичні (методологічні) результати висвітлюють у наукових публікаціях автора: для здобувачів передбачено не менше трьох наукових публікацій (Додаток Д). Практичні результати підтверджують зв'язок наукової роботи аспіранта з науковими програмами, планами, темами, грантами, що відповідають напряму досліджень кафедри, факультету, університету. Прикладне значення розробок автора підтверджують довідки про їх впровадження в практичну діяльність підприємств, організацій, установ (Додаток М).

1.4. Вимоги до складання плану дисертації

Структура дисертації відповідно до сучасних вимог має охоплювати анотацію, вступ, основну частину, поділену на розділи та підрозділи, висновки до кожного розділу та до дисертації в цілому, список використаних джерел, додатки.

Основний зміст дисертації повинен охоплювати методологічний (теоретичний), аналітичний (практичний) та прикладний (рекомендаційний) аспекти. Відповідно, як правило, дисертація складається з трьох розділів, однак кількість розділів не є обов'язковою вимогою. Ступінь деталізації викладення матеріалу залежить від складності та специфіки теми дисертації, логіки та методів дослідження, принципів роботи автора. Чим детальнішим буде план і його окремі елементи, тим краще простежується логіка дослідження і легше реалізується алгоритм написання дисертації. Кожен розділ може містити, як правило, від двох до п'яти підрозділів. Розділи і підрозділи дисертації мають бути збалансованими: разом вони демонструють логіку дослідження та окреслюють його кінцевий результат.

У теоретичному розділі автор має здійснити огляд наукових публікацій з теми, визначити підходи до аналізу проблеми, критично їх проаналізувати, виокремити невирішені питання та продемонструвати власне бачення. В аналітичному розділі досліджують сучасний стан проблеми, описують основні тенденції, закономірності, чинники впливу, наводять економічні розрахунки, порівняння тощо. Прикладний розділ демонструє результати власних досліджень, їх наукову новизну та практичне значення. У ньому визначають напрями розв'язання виявлених проблем і шляхи вдосконалення механізмів їх реалізації.

Складанню плану має передувати ґрунтовна робота з інформаційними ресурсами, що дає змогу осмислити наявні напрацювання та дослідницькі напрями. Приклад змісту дисертації наведено в Додатку Ж.

1.5. Принцип доброчесності у виконанні наукового дослідження

Дисертація – це обов'язково *самостійно* виконане наукове дослідження. Це виключає можливість академічного плагіату чи будь-якої іншої недоброчесності під час написання чи захисту дисертації. Вимоги до академічної доброчесності визначають Закон України «Про академічну доброчесність» [3], Кодекс академічної доброчесності та етики ЧНУ [12] і Порядок присудження ступеня доктора філософії, у якому зазначено: «Заклад забезпечує створення необхідних умов для проведення разовою радою перевірки дотримання здобувачем академічної доброчесності. У разі виявлення членами ради академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача рецензент (офіційний опонент) зазначає про це у своїй рецензії (відгуку)» [6]. Також «якщо разова рада виявила факти академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації, заява про зняття дисертації із захисту не приймається. У такому разі разова рада приймає рішення про відмову у присудженні ступеня доктора філософії без права повторного подання дисертації до захисту» [6]. Академічним плагіатом вважається

оприлюднення наукових результатів, фрагментів текстів, ідей, публікацій інших авторів як результатів власного дослідження без належного посилання.

Водночас, відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4], цитування наукових публікацій інших авторів є допустимим і необхідним елементом дисертації (обсяг цитат може сягати 20 % тексту залежно від специфіки дослідження) за умови коректного оформлення. Цитати потрібні для того, щоб чітко передати думку автора першоджерела. У разі використання перекладу цитат з іншомовних джерел у дужках зазначають, що це переклад автора дисертації. Скорочуючи цитати, потрібно стежити за точністю їх первинного змісту. У разі використання наукових ідей інших авторів обов'язково роблять посилання на їхні публікації. Використання здобувачем у дисертації матеріалів власних опублікованих праць не вважається самоплагіатом за умови, що ці праці зазначено в анотації (у списку публікацій здобувача за темою дисертації) та на них зроблено посилання в тексті.

На титульному аркуші дисертації здобувач засвідчує власним підписом, що подані до захисту наукові результати є його власними напрацюваннями, а всі запозичені ідеї, наукові результати, цитати супроводжуються належними посиланнями на їх авторів і джерела опублікування.

Виявлення академічного плагіату в захищеній дисертації є підставою для скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня та видачу відповідного диплома.

Доброчесність наукової роботи означає також заборону здобувачеві надавати чи пропонувати керівникові, членам разової ради, іншим посадовим особам закладу вищої освіти, в якому утворено раду, будь-які матеріальні чи нематеріальні блага (грошові кошти, майно, оплату послуг з харчування, перевезення, проживання тощо).

Окремі вимоги до використання інструментів штучного інтелекту під час підготовки дисертації наведено в розділі 4.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ НАД ДИСЕРТАЦІЄЮ

2.1. Методологічні підходи до написання анотації, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, розділів і висновків дисертації

Після *титульного аркуша* (Додаток А) розміщують *анотацію* (Додаток Б). Обсяг анотації становить 0,2–0,3 авторського аркуша (приблизно 5–7 сторінок). Наприкінці анотації зазначають ключові слова (10–15 слів і словосполучень), що є переліком основних категорій дисертації. За цими словами зацікавлені особи зможуть знайти дисертацію в бібліотеці, на сайті закладу або в репозитарії. Анотацію та ключові слова повторюють англійською мовою.

В анотації необхідно висвітлити зміст, логіку та основні результати дослідження. Вона стисло подає висновки з виконаного дослідження та елементи наукової новизни з їх конкретизацією. В анотації доцільно використовувати такі формулювання: «досліджено…», «здійснено аналіз…», «узагальнено підходи…», «обґрунтовано методи оцінювання…», «визначено чинники…», «охарактеризовано форми прояву…», «виявлено характеристики…», «доведено можливість…», «визначено напрями впливу…» та ін.

Список опублікованих праць автора за темою дисертації розміщують після анотацій за такими рубриками (Додаток Е): розділи в колективних монографіях; статті в наукових фахових виданнях України; статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus; матеріали доповідей на науково-практичних конференціях. Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації здобувач оформлює за своїм вибором відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» [9] або за одним зі стилів, наведених у Додатку В.

Вступ до дисертації складається з обов’язкових елементів:

1) обґрунтування вибору теми дослідження;

2) теоретичні засади дослідження;

3) зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами;

4) мета і завдання дослідження;

5) об’єкт і предмет дослідження;

6) методи дослідження;

7) інформаційна база дослідження;

8) наукова новизна одержаних результатів;

9) практичне значення одержаних результатів;

10) особистий внесок здобувача;

11) використання інструментів штучного інтелекту (декларація);

12) апробація результатів дисертації;

13) публікації;

14) структура та обсяг дисертації.

Кожен із цих елементів має бути представлений відповідно до встановлених вимог.

Обґрунтування вибору теми дослідження – це пояснення актуальності проблеми, що лежить в основі визначення мети та завдань дослідження. На основі критичного аналізу стану розв’язання певної наукової проблеми автор має показати доцільність свого дослідження, його важливість для вітчизняної науки і практики. Варто обґрунтувати необхідність звернення до цієї проблеми саме в цей час.

Теоретичні засади дослідження – це короткий огляд підходів до розгляду проблеми у працях зарубіжних і вітчизняних науковців із констатацією недостатньо вивчених аспектів, що потребують подальшого дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами підтверджує, що дисертація є складовою комплексних наукових досліджень за науковою темою кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор має зазначити, у чому саме полягає його внесок у виконання теми кафедри.

Мета і завдання дослідження мають бути пов'язані з об'єктом і предметом дослідження та не виходити за їхні межі. Завдання доцільно визначати відповідно до підрозділів дисертації: за кожним підрозділом має бути щонайменше одне завдання, інколи 2–3 – залежно від структури роботи.

Об'єкт і предмет дослідження чітко формулюють відповідно до теми та мети дослідження. Предмет дослідження визначає тему дисертації та перебуває в межах об'єкта.

Методи дослідження – це підходи, засоби та прийоми наукового дослідження. Їх поділяють на загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, наукове абстрагування, класифікація, причинно-наслідковий аналіз) та спеціальні економічні (граничний, статистичний, порівняльний, експертний, інституціональний аналіз, економіко-математичне моделювання, економетричні методи та ін.). Автор повинен зазначити, які саме методи він використовував для дослідження тих чи інших процесів і явищ та формулювання висновків.

Інформаційна база дослідження – це перелік усіх джерел, використаних під час написання дисертації. Це можуть бути законодавчі та нормативні акти з обраної теми, дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, аналітичні матеріали, статистичні огляди, довідкові та аналітичні документи міжнародних організацій, монографії, фахові статті з досліджуваних проблем, електронні ресурси мережі Інтернет, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Формулювання новизни починають з узагальненого висновку щодо досягнення мети дисертації, після якого наводять найбільш вагомі результати дослідження, що формують наукову новизну та виносяться на захист. У дисертації доктора філософії з економіки, як правило, визначають один пункт «вперше», якщо здобувач дійсно отримав науковий результат, що містить нове знання, яке не має аналогів у науці, є важливим, доказовим і перспективним (наприклад, новий науково-методологічний підхід, нове концептуальне твердження). «Вперше» означає досягнення результату, якого немає в інших вітчизняних чи світових

дослідженнях. У такому формулюванні бажано зазначити, що саме, «на відміну від наявних підходів», автор запропонував у своєму дослідженні. Таке твердження виконує констатувальну функцію.

У рубриках «удосконалено» та «набули подальшого розвитку» наводять по 2–3 твердження, що виконують розвивальну (на рівні розширення і поглиблення), конкретизувальну (на рівні деталізації) та доповнювальну (на рівні уточнення) функції. «Удосконалено» означає уточнено, узагальнено, введено додаткові елементи, приведено у відповідність, обґрунтовано причини тощо. «Набули подальшого розвитку» означає, що результати отримали обґрунтування для подальшого використання в науково-теоретичних і прикладних дослідженнях (новий підхід до класифікації, застосування нових методів оцінювання, визначення чинників впливу в сучасних умовах тощо).

Практичне значення одержаних результатів визначає автор на основі висновків, важливих для розв’язання певних прикладних завдань. Воно має бути підтверджене довідками про впровадження теоретико-методологічних підходів, висновків, рекомендацій і пропозицій у практику господарювання чи в систему управління соціально-економічними процесами на різних рівнях функціонування економіки.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержано автором самостійно та оприлюднено в його наукових працях. Щодо праць, опублікованих у співавторстві, зазначають конкретний внесок здобувача.

Використання інструментів штучного інтелекту. Здобувач зазначає, чи використовував він інструменти ШІ, з якою метою, на яких етапах дослідження та як перевіряв отримані результати (розділ 4, табл. 4.2), або засвідчує, що такі інструменти не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та інші результати дисертації автор має доповідати на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо. Підтвердженням апробації є тези доповідей, опубліковані в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, круглих

столів та інших наукових заходів. Позитивною характеристикою активності здобувача є «географія» виступів: участь у вітчизняних і міжнародних конференціях, зокрема в дистанційному (онлайн) форматі.

Публікації. У цій рубриці зазначають загальну кількість наукових праць та їх обсяг у друкованих аркушах, зокрема статей у наукових фахових виданнях України, у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Конкретизують обсяг основного тексту: «Дисертація складається з ___ сторінок друкованого тексту, містить ___ таблиць на ___ сторінках, ___ рисунків на ___ сторінках, ___ додатків на ___ сторінках, ___ довідок про впровадження результатів наукового дослідження. Список використаних джерел налічує ___ найменувань».

Більшість елементів вступу автор остаточно формулює вже після завершення роботи над дисертацією.

2.2. Методичні рекомендації до викладення змісту та оформлення дисертації

Необхідно пам’ятати, що вибір теми, обґрунтування її актуальності, визначення завдань, формування структури дисертації та висновків тісно взаємопов’язані між собою. Це складний процес усвідомлення самої проблеми, її актуальності, висування гіпотези та її перевірки шляхом створення нового знання (теорії). Гіпотеза – це формулювання нового знання: нові наукові знання з’являються спочатку у вигляді однієї або декількох гіпотез, які потрібно підтвердити. Від теоретичного передбачення до застосування гіпотеза проходить декілька етапів (рис. 2.1).

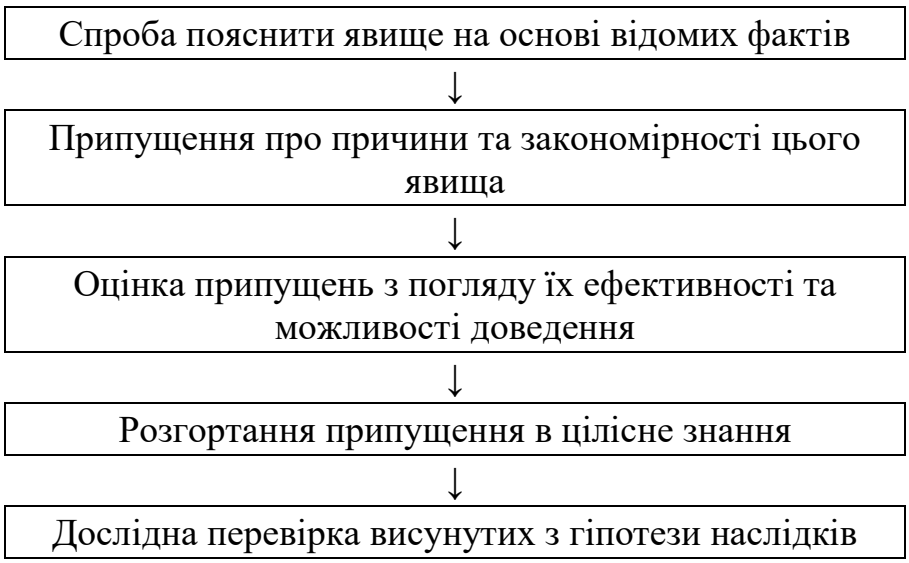

Рис. 2.1. Етапи застосування гіпотези

Отже, наукова проблема виникає як складне теоретичне завдання, способи розв'язання якого невідомі (або відомі не повністю). Це завдання стає предметом дослідження. Для його розв'язання формують гіпотезу – наукове передбачення чи припущення, що пояснює певний процес, явище, причини, взаємозв'язки тощо. Після перевірки гіпотеза може виявитися помилковою, а може перетворитися на теорію – логічне знання (систему знань), що адекватно і цілісно відображає сферу і предмет дослідження. Перетворення гіпотези на теорію – знання, що створене шляхом дослідження, відповідає вимогам несуперечливості, реальним фактам і не може бути спростоване, – є головним завданням наукової роботи. Логіка наукового дослідження в дисертаціях з економіки, як правило, передбачає послідовне проходження трьох головних етапів – теоретико-методологічного, аналітичного та прикладного. Відповідно, це передбачає написання трьох розділів.

Перший, теоретико-методологічний розділ дисертації, як правило, охоплює: огляд літератури з теми; вивчення суті та змісту предмета дослідження, його головних характеристик, особливостей, структури тощо; методологічні та методичні підходи до визначення кількісних і якісних показників предмета дослідження та оцінювання ефективності функціонування пов'язаних з ним процесів і явищ. Такий підхід характерний для більшості дисертацій. Він дає

змогу оцінити сучасний стан вивчення предмета дослідження, проаналізувати різні погляди, виокремити власний підхід до розуміння проблеми та її оцінювання. Під час написання цього розділу важливо показати зміну підходів до розуміння основної проблеми та сформулювати власний підхід. Для зручності можна використовувати порівняльну таблицю або структурно-логічну схему, яка дає змогу наочно показати логіку вивчення предмета дослідження. На авторів та їхні публікації необхідно робити посилання, а їхні праці обов'язково включати до списку використаних джерел. У висновках до цього розділу за кожним підрозділом формулюють 2–3 головні висновки, до яких дійшов автор. Якщо за певним підрозділом немає висновків, це означає, що написання такого підрозділу не є доцільним.

Другий, аналітичний розділ дисертації присвячений дослідженню сучасного стану предмета дослідження: особливостей, характеристик, чинників формування, процесів нагромадження, динаміки розвитку, наявних суперечностей чи проблем. Цей розділ найповніше розкриває зміст теми, констатує реальний стан процесу чи явища в сучасних умовах під впливом наявних чинників. Дослідження в цьому розділі супроводжується використанням великої кількості фактичних даних, вивченням їх динаміки, головних тенденцій розвитку та їх чинників. Для цього використовують таблиці, графіки, діаграми, математичні розрахунки. Залежно від теми можуть використовуватися часові, регіональні, міжнародні порівняння. У висновках до другого розділу необхідно окреслити сучасний стан процесу чи явища, його позитивні та негативні характеристики, чинники впливу, тенденції розвитку, суперечності та виявити проблеми, що потребують розв'язання.

Третій, прикладний (рекомендаційний) розділ присвячений розв'язанню поставленої проблеми. У ньому мають бути визначені стратегічні пріоритети, шляхи забезпечення та форми і методи підвищення ефективності, засоби та інструменти впливу, способи розв'язання суперечностей чи інші прикладні рішення. У результаті написання цього розділу здобувач має довести практичне

значення досягнутих результатів, що зазначають у висновках до третього розділу.

Висновки до всієї дисертації не можуть повторювати висновки до розділів. Завдання автора – узагальнити результати роботи в цілому та представити наукову новизну і практичне значення досягнутих результатів.

У висновках викладають «найбільш важливі наукові та практичні результати дисертації, вказуються наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження, а також можливі напрями продовження досліджень за тематикою дисертації. За наявності практичного значення отриманих результатів надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання» [8]. Незважаючи на різноманіття тем, напрямів, об'єктів і предметів, специфіку методів досліджень, висновки дисертацій мають спільні риси:

1) доцільно використовувати науковий стиль із чітким висловленням авторської позиції, що простежується у формулюванні всіх висновків; це допомагає автору продемонструвати своє авторство, викласти наукові переконання і думки;

2) автор має продемонструвати власні досягнення, довести наукову новизну і практичне значення дисертації, використовуючи такі слова: доведено, обґрунтовано, виявлено, виокремлено, встановлено, апробовано, з'ясовано, проведено порівняння тощо;

3) структура висновків має бути безпосередньо пов'язана зі структурою самого дослідження: до кожного поставленого в роботі завдання має бути висновок;

4) у формулюванні висновків необхідно дотримуватися універсальних вимог: унікальність, грамотність, лаконічність, відповідність науковому стилю, аргументованість, структурованість, корисність;

5) автор має пояснити, чому результати дисертації важливі: обов'язково відобразити у висновках особистий внесок здобувача в конкретну галузь науки,

а також описати, як отримані результати можуть застосовуватися в практичній діяльності, розвивати теорію, використовуватися в нових розробках;

6) обов'язковими компонентами висновків є обґрунтування наукової новизни та практичної значущості одержаних результатів;

7) слід уникати таких помилок:

• повторення у висновках до всієї роботи висновків до розділів (потрібне узагальнення всього дослідження);

• складних словесних конструкцій і перевантаження формулювань спеціальними термінами;

• наведення у висновках даних або фактів, яких немає в самій дисертації;

• викладення суб'єктивних думок без фактичного доказового підкріплення;

• недостатньої унікальності формулювань.

Необхідно пам'ятати, що на захисті потрібно буде обґрунтувати кожен із зазначених висновків, довести оригінальність роботи, її наукову новизну та практичне значення.

Узагальнюючи вимоги до структури роботи, зазначимо, що всі розділи та підрозділи дисертації повинні мати логічний взаємозв'язок, а дослідження в кожному підрозділі повинно мати логічний результат: наукову публікацію, висновок до розділу, елемент наукової новизни чи практичного значення (рис. 2.2).

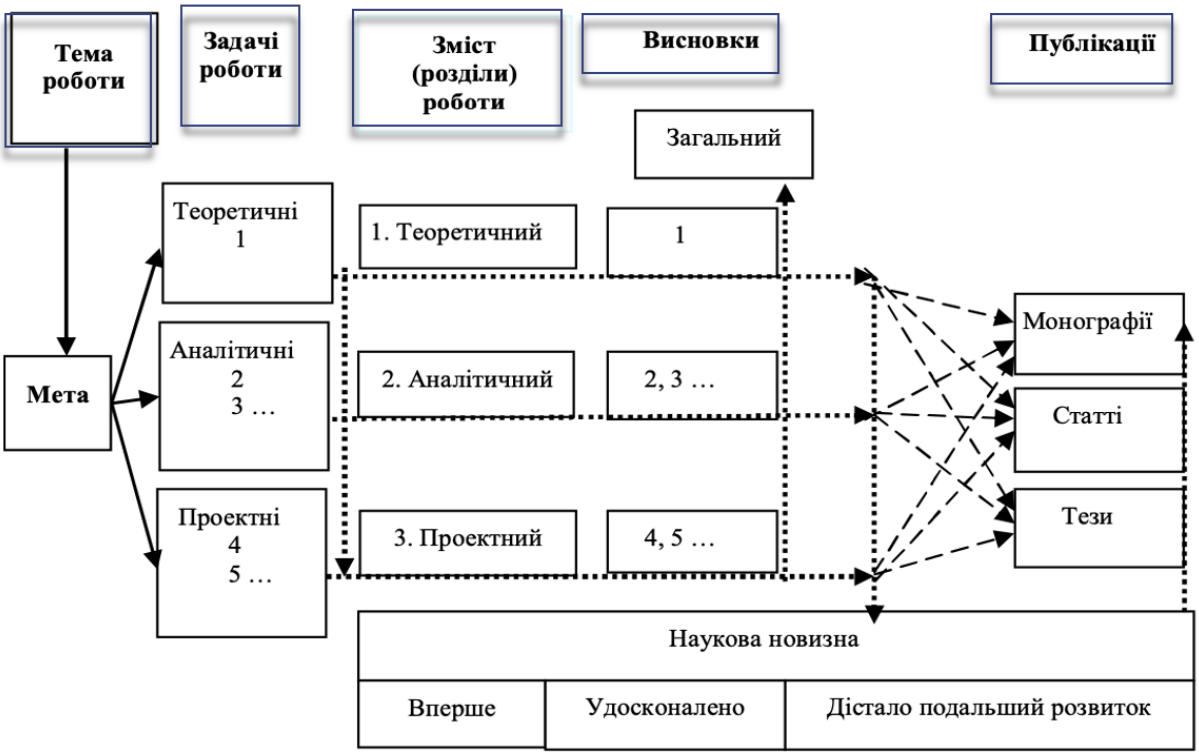

Рис. 2.2. Логіка взаємозв'язку різних елементів дисертації

У науковій роботі важливо використовувати методологію наукового дослідження та напрацювати технологію і стиль викладення матеріалу. В економічній науці застосовують загальнонаукові та спеціальні (конкретно-економічні) методи дослідження.

2.3. Правила подання ілюстрацій, таблиць і формул

Для кращого сприйняття матеріалу важливо використовувати ілюстрації (схеми, графіки, карти, рисунки) і таблиці. Їх розміщують у дисертації безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше, або на наступній сторінці. Таблицю, рисунок або креслення, розміри яких перевищують формат А4, враховують як одну сторінку в тексті або в додатках.

Таблиці та рисунки обов'язково нумерують. Номер складається з номера розділу і порядкового номера таблиці чи рисунка в цьому розділі, між якими ставлять крапку, наприклад: «Рис. 2.3» (третій рисунок другого розділу). Таблиці, рисунки та інші ілюстративні матеріали повинні мати назви. У тексті на них обов'язково роблять посилання (наприклад: «див. рис. 2.1»). Над таблицею праворуч зазначають слово «Таблиця» та її номер (наприклад, «Таблиця 2.1»), а

нижче по центру – назву таблиці (Додаток К, Додаток Л). Назву рисунка розміщують під рисунком разом з його номером (Додаток И), наприклад: «Рис. 2.1. Тренди розвитку глобальної економіки у XXI ст.». Бажано, щоб посилання в тексті не повторювали повністю назву рисунка чи таблиці.

У разі перенесення частини таблиці на іншу сторінку номер і назву таблиці наводять лише один раз – над першою частиною таблиці. Над іншими частинами пишуть, наприклад: «Продовження таблиці 2.1».

Формули та рівняння, використані в тексті дисертації, виділяють вільними рядками й обов'язково нумерують. Номер формули зазначають праворуч від неї в круглих дужках, наприклад: (3.2) – друга формула третього розділу. Нумерують лише ті формули, на які є посилання в подальшому тексті.

Загальні вимоги до обсягу дисертації, міжрядкового інтервалу, шрифту та полів наведено в Додатку Г.

2.4. Правила використання та оформлення літературних джерел

Список використаних джерел здобувач формує за своїм вибором: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, інколи – у хронологічному порядку. Для оформлення списку, як правило, використовують Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» [9]. Дозволено також використовувати один зі стилів, наведених у Додатку В. У списку важливо зазначити всі наукові публікації автора, а в розділах робити посилання на них, щоб не повторювати зміст уже оприлюднених результатів досліджень. Необхідно чітко дотримуватися вимог стандарту й зазначати, де це можливо, електронні адреси, за якими публікацію розміщено в мережі Інтернет, та ідентифікатори DOI. Посилання в тексті дисертації на джерело наводять у квадратних дужках, де зазначають номер джерела у списку використаних джерел і номер сторінки, з якої взято інформацію, наприклад: [3, с. 24].

Загальні правила цитування:

– текст цитати беруть у лапки та наводять зі збереженням особливостей авторського написання;

– цитата має бути повною, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручення думок автора;

– кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

– переказуючи думку певного автора, необхідно бути гранично точним і коректним в оцінюванні цієї думки та обов'язково робити посилання на джерело;

– якщо автор дисертації, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робить спеціальне застереження в круглих дужках, наприклад: (виділено мною. – *ініціали автора*) або (курсив наш. – *ініціали автора*).

Використовуючи літературні джерела, дуже важливо не допустити академічного плагіату – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження без зазначення авторства (ст. 42 Закону України «Про освіту» [2]; Закон України «Про академічну доброчесність» [3]).

Види академічного плагіату в дисертаціях:

1) відтворення в тексті дисертації без змін, з незначними змінами або в перекладі тексту іншого автора обсягом від речення і більше без посилання;

2) відтворення в тексті дисертації тексту іншого автора шляхом його перефразування чи довільного переказу без посилання;

3) відтворення в тексті дисертації наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без відповідних посилань;

4) відтворення в тексті дисертації наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації без зазначення джерела.

Водночас до 20 % тексту дисертації (особливо теоретико-методологічного розділу) можуть становити цитати з посиланнями на наукові джерела. Це залежить від мети дослідження (наприклад, якщо поставлено завдання узагальнити та класифікувати теоретичні підходи). Цитатою вважається будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений у тексті

дисертації без змін, з незначними змінами або в перекладі з іншого джерела. На нього необхідно робити посилання.

Якщо цитату наводять не за першоджерелом, у тексті дисертації роблять посилання на безпосереднє джерело цитування з позначкою «цитується за: […]».

У разі використання в дисертації тексту нормативно-правового акта достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та дату останніх змін.

Науковий етикет вимагає дотримання таких загальних вимог до цитування: «а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання; наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку, – у цих випадках використовується вираз «так званий»; б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора; в) пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками, вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці); якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається; г) кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело; д) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело; е) якщо необхідно виявити ставлення автора дисертації до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання; ж) коли автор дисертації, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки» [18].

2.5. Призначення додатків до дисертації та порядок їх оформлення

Додатки створюють для розміщення необхідного, але великого за обсягом матеріалу. У додатках доцільно розміщувати: проміжні формули і розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; протоколи та акти випробувань, довідки про впровадження, розрахунки економічного ефекту; листи підтримки результатів дисертації; тексти опитувальників (анкет); інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами дисертації; описи і тексти комп'ютерних програм розв'язання задач, розроблених під час виконання дисертації; ілюстрації допоміжного характеру.

Кожен додаток починають з нової сторінки. Посередині рядка друкують слово «Додаток» і велику літеру, що позначає додаток, а під ним – заголовок додатка з першої великої літери. Додатки позначають послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Ґ, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Один додаток позначають як Додаток А. Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1, табл. А.3.

Обов'язковим додатком до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначають назви конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл, місце та дату проведення, форму участі). У списку наводять наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації; які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; які додатково відображають наукові результати дисертації (Додаток Е).

Посилання на додатки, що стосуються наукових праць і довідок про впровадження результатів дослідження, обов'язково роблять у тексті дисертації, зокрема у висновках до розділів, де зазначають джерела, у яких здобувач опублікував відповідні результати.

2.6. Висвітлення результатів дисертації у наукових публікаціях

Наукові результати дисертації повинні бути висвітлені не менше ніж у трьох наукових публікаціях здобувача, до яких зараховують публікації, наведені в таблиці 2.1 (див. також Додаток Д).

Таблиця 2.1

Вимоги до висвітлення результатів дисертації у наукових публікаціях

№ з/п	Категорія опублікованих наукових результатів	Умови зарахування
1	Статті в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України	Якщо кількість співавторів статті (разом зі здобувачем) становить більше двох осіб, така стаття прирівнюється до 0,5 публікації; у статтях, опублікованих у співавторстві, зазначають особистий внесок кожного автора
2	Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus	Крім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором
3	Патент на винахід	Не більше одного патенту, що пройшов кваліфікаційну експертизу та безпосередньо стосується наукових результатів дисертації; прирівнюється до однієї наукової публікації
4	Одноосібні монографії, рекомендовані до друку вченими радами закладів і рецензовані (крім виданих у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором)	До одноосібних монографій прирівнюються одноосібні розділи в колективних монографіях за тих самих умов
5	Стаття у виданні, віднесеному до першого – третього квартилів (Q1–Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, чи одноосібна монографія, що відповідає зазначеним вимогам	Прирівнюється до двох наукових публікацій. Належність видання до квартилів Q1–Q3 визначають за рейтингом у році опублікування статті, а якщо рейтинг за цей рік ще не оприлюднено, – за останнім оприлюдненим

№ з/п	Категорія опублікованих наукових результатів	Умови зарахування
Статті зараховують за темою дисертації за умови обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків; зараховують не більше однієї статті, опублікованої в одному випуску (номері) наукового видання.		
Статті, опубліковані після 27.01.2022, зараховують за темою дисертації лише за наявності в них активного ідентифікатора DOI (Digital Object Identifier), крім публікацій, що містять інформацію, віднесену до державної таємниці, або інформацію для службового користування.		

Джерело: складено автором на основі [6; 15].

Для апробації результатів дисертації здобувачеві важливо брати участь у роботі науково-практичних конференцій. Підтвердженням такої участі є опубліковані тези (або доповідь) у збірнику матеріалів конференції. У тезах зазначають головні положення виступу здобувача, що пояснюють основні аспекти доповіді та фіксують науковий підхід автора до вивчення певної проблеми, пов’язаної з темою дисертації. Вимоги до оформлення тез зазначають організатори конференції в інформаційному повідомленні.

Важливість виступу на конференції полягає в тому, що здобувач під час обговорення може перевірити правильність своєї думки та отримати поштовх до подальшого дослідження, яке може стати елементом наукової новизни дисертації.

РОЗДІЛ 3. ПУБЛІКУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

3.1. Науковий стиль викладення матеріалу

Наукові публікації мають власний стиль викладення матеріалу, що відрізняється від стилю художньої чи публіцистичної літератури. Він ґрунтується на попередній підготовленості висловлювань, ґрунтовній обізнаності у сфері дослідження, монологічності та унормованості мови.

Головні ознаки наукового стилю в економічних дослідженнях визначаються такими чинниками:

а) *призначення* – формулювання наукової ідеї, визначення категорій, формулювання наукової гіпотези чи концепції, дослідження теорій та узагальнення наукових поглядів, класифікація підходів, роз'яснення процесів і явищ, систематизація знань;

б) *зміст стилю* – теоретичні підходи та практичні знання про економічні явища та процеси;

в) *мета стилю* – повідомлення нового знання про предмет дослідження та доведення його істинності;

г) *комунікативне завдання стилю* – передавання нового знання в доступній і переконливій формі.

Важливими ознаками наукового стилю в економічних дослідженнях є: аналіз, абстрагованість, аргументація, доказовість, логізована оцінність, однозначність, об'єктивність викладу, обґрунтованість, переконливість, підкреслена логічність, синтез, точність, пояснення причинно-наслідкових зв'язків, узагальненість, ясність та ін.

Відповідно до наукового стилю автор наукової праці має логічно послідовно викладати свою думку на основі доказовості й аргументованості, застосовувати несуперечливі висловлювання, зберігати логіку та зв'язок з реальною дійсністю. Логічність мислення означає вміння послідовно міркувати, спиратися на попередні етапи дослідження, робити наступні кроки, знаходити та обґрунтовувати джерела і причини економічних явищ і процесів. Це вимагає

зв’язності мовлення та уникнення суперечностей у викладі думки. Науковий стиль можливий за умови глибокого знання предмета дослідження та відповідності змісту викладеного матеріалу реальній дійсності.

Науковий стиль повинен бути зрозумілим, характеризуватися об’єктивністю, точністю та логічністю викладу, зваженістю оцінок ступеня вивчення проблеми, шляхів її розв’язання, обґрунтованістю результатів власного дослідження.

У науковому стилі виокремлюють такі підстилі: власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний. У дисертації, монографії, науковій статті, тезах доповіді на науковій конференції використовують власне науковий стиль. Науково-популярний стиль застосовують у книгах, неспеціальних журналах, газетних статтях, читачами яких може бути широке коло осіб, не обов’язково науковців чи фахівців з економіки. Науково-навчальний стиль застосовують під час написання підручників, посібників, текстів лекцій та ін.

У наукових текстах застосовують усталені (загальноприйняті) в економічній науці та науковому мовленні лексичні норми та граматичні форми.

Наведемо приклади найпоширеніших помилок і способів їх уникнення, на які звертає увагу В. М. Пивоваров [24, с. 87–89]:

1) використання мовних конструкцій, запозичених з російської мови: «у тому числі» замість «зокрема»; «послужило фундаментом» замість «стало причиною»; «спричинило до» замість «спричинило»; «у свою чергу» (калька з рос. «в свою очередь») замість «своєю чергою»; «в першу чергу» (калька з рос. «в первую очередь») замість «передусім», «насамперед»; також, як зазначає автор, «у випадку – натомість у разі; в дійсності – справді (насправді); в основному – переважно, здебільшого; в якості посібника – як посібник; на даний час – натепер; на цей час, на теперішній час; перш за все – насамперед – передусім тощо» [24, с. 88];

2) невиправдані повтори в одному реченні того самого слова чи спільнокореневого слова, того самого змісту, наприклад: «…під час виконання *ними* покладених на *них* функцій»; «обговорена на *її* засіданнях, схвалена *її*

науковцями й рекомендована до…»; характеристика кількості сторінок: «…з яких основний текст займає ___ сторінок, список використаних джерел налічує ___ найменувань та займає ___ сторінок» тощо;

3) словосполучення «дисертаційне дослідження» містить тавтологію, бо слово «дослідження» – це «наукова праця, в якій досліджується певна проблема», а слово «дисертація» означає «наукова робота»;

4) неправильне вживання прийменника «при». «Сучасним нормам мови відповідають такі мовні конструкції натомість узвичаєним: «за умови» (при умові), «за потреби» (при необхідності), «розглядаючи справу» (при розгляді справи), «ухвалюючи рішення» (при прийнятті рішення), «оцінюючи ситуацію» (при оцінці ситуації), «для виготовлення» (при виготовленні), «у процесі дослідження» (при дослідженні), «під час викладання» (при викладанні) та ін. А от прийменник *при* треба вживати, коли конструкції з цим прийменником указують на предмет, місце, поблизу яких або де що-небудь відбувається, розташовується, хтось перебуває (при університеті, при землі, при Дніпрі)» [24, с. 87].

Щодо форм на позначення осіб жіночої статі («здобувачка», «авторка»): чинний Український правопис допускає вживання фемінітивів; головна вимога – єдиний підхід у межах усього тексту дисертації та офіційні найменування посад і ступенів у документах атестаційної справи. Приклади виправлення помилок, що найчастіше трапляються в економічних наукових текстах, наведено в Додатку Р.

Узагальнюючи підходи до наукового стилю, важливо пам’ятати про загальні вимоги до наукового тексту (рис. 3.1).

Загальні вимоги до наукового тексту
Текст роботи має бути чітко структурованим: крім розподілу на розділи та підрозділи, він має більш деталізований розподіл на змістові частини й абзаци
Текст характеризується композиційністю та має такі характеристики: цілісність, закінченість, симетричність, ритмічність
Текст має бути не декларативним, а логічно послідовним, становити певну цілісність і характеризуватися системною логікою
У тексті необхідно уникати неоднозначних понять і повторів
Цифри і факти можуть вигідно вирізняти текст серед інших, а можуть стати його істотним недоліком, якщо текст ними переповнений і висновки не випливають з набору фактів
Науковий текст, як правило, позбавлений авторського «Я», що відходить на другий план і досить часто замінюється на «Ми»

Рис. 3.1. Загальні вимоги до наукового тексту

З огляду на такі вимоги, у науковому тексті все ж має бути представлена особистість науковця, яка впізнається через стиль, логіку, застосування порівнянь, метафор, цікавих історичних фактів, висловів відомих науковців, звернення до власних попередніх досліджень та ін.

3.2. Правила написання статей у вітчизняних і міжнародних виданнях

Під час роботи над дисертацією здобувач отримує певні наукові результати, які важливо висвітлювати в наукових публікаціях: розділах монографій, статтях у вітчизняних чи міжнародних (закордонних) наукових виданнях, тезах доповідей на наукових (науково-практичних) конференціях. Наявність наукових публікацій – одна з вимог до роботи над дисертацією, оскільки автор має можливість оприлюднити проміжні результати роботи, заявити про наукову новизну власного дослідження, перевірити правильність результатів своїх досліджень і зрозуміти завдання для їх продовження.

Основним видом такої роботи є стаття – твір, як правило, невеликого обсягу (від 0,5 до 1 друк. арк.), призначений для публікації в науковому збірнику чи журналі, або самостійний розділ (параграф) у монографії.

Наукова стаття описує кінцеві або проміжні результати дисертації, обґрунтовує способи їх отримання та перспективи подальших напрацювань. Вона призначена науковцям чи іншим фахівцям однієї або кількох галузей.

Наукова стаття виконує низку функцій:

– дослідницьку (подає наукові результати певного етапу виконання дисертації);

– презентаційну (представляє особу та наукові погляди дослідника в науковому товаристві);

– оцінну (аналізує стан наукових досліджень з певної проблеми);

– комунікативну (слугує засобом спілкування в професійному середовищі).

Характеристики мови наукової статті: вірогідність вихідної інформації, доказовість змісту, завершеність (цілісність розкриття одного або кількох питань), логічність, критичність у доборі фактів, наявність міркувань і посилань, обґрунтованість висновків, стислість, точність наукової термінології, ясність. Класифікацію видів наукових статей наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Класифікація видів наукових статей

Критерій класифікації	**Види наукових статей**
За змістом	власне наукові, науково-популярні, науково-навчальні, науково-публіцистичні
За галузевим призначенням	економічні, політичні, історичні, психологічні та ін.
За науковим завданням	теоретичні (фундаментальні), прикладні (спрямовані на використання знань у практичних цілях)
За способом розкриття інформації	оглядові, проблемні, методологічні
За кількістю авторів	одноосібні, колективні

Кожне наукове видання має свій редакційний стиль і висуває вимоги до оформлення статей. Однак більшість наукових статей прийнято писати за однаковим шаблоном, що містить обов’язкові елементи.

Перший з них – індекс УДК (Універсальна десяткова класифікація – бібліотечна класифікація документів)[1]. Він необхідний для систематизації наукових, літературних, мистецьких творів, різних документів тощо. УДК визначають за допомогою таблиць, що «вміщують коди тематичних напрямків і спеціальні знаки, що дозволяють виразити залежність, інтегративні ознаки й контексти між тими і іншими тематичними напрямками або галузями знань, про які йдеться у документі». УДК має десяткову структуру та здійснює поділ на основні класи та їхні складові. Наприклад, клас 3 слугує для «групування матеріалів щодо теорії та методології суспільних наук, статистики, демографії, соціології, політики, економіки, права, державного адміністративного управління, військової справи, соціальної допомоги та страхування, освіти та етнографії тощо» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Приклад групування матеріалів «Економічні науки. Основні поняття» для визначення УДК

Код УДК	Опис
33	Економіка. Народне господарство. Економічні науки
330.1	Економічні науки. Основні поняття. Вартість. Капітал. Фонди
330.117	Суб'єкти економічної діяльності. Індивід. Групи. Держава
330.31	Кругообіг у народному господарстві. Відтворення
330.32	Приріст капіталу. Розширене відтворення
330.33	Циклічність відтворення. Бізнес-цикл
330.34	Економічний розвиток
330.34.01	Теорія економічного розвитку
330.341	Фактори економічного розвитку
330.342	Стадії розвитку, ступені розвитку економіки. Економічні системи
330.35	Економічне зростання
330.36	Економічна рівновага. Пропорційність народного господарства

[1]Універсальна десяткова класифікація (УДК) : онлайн-довідник. URL: https://teacode.com/online/udc/

Код УДК	Опис
332.142	Цілі регіональної економічної політики
338	Економічне становище. Економічна політика. Управління та планування в економіці. Виробництво. Послуги. Ціни
338.1	Економічне становище. Кон'юнктура. Розвиток господарської структури. Економічне зростання
338.2	Економічна політика. Управління та планування в економіці
338.23	Особливі області економічної політики

Науковець повинен знайти індекс теми свого дослідження в структурі класифікатора, щоб ідентифікувати своє дослідження для наукової спільноти.

У сучасних наукових виданнях застосовують також класифікатор JEL Classification. Це «тематичний класифікатор, розроблений Journal of Economic Literature (скорочено JEL) та представлений на сайті Американської економічної асоціації (AEA), є всесвітньо визнаною алфавітно-цифровою класифікаційною системою кодів для визначення тематики публікацій в галузі економіки. Наявність в публікаціях кодів JEL є однією з вимог до авторів у багатьох видавництвах світу. Алфавітно-цифрова класифікаційна система використовується для класифікації статей, дисертацій, книг, оглядів і робочих документів в EconLit» [26; 27].

Класифікатор JEL має такі розділи:

Код	Розділ
A	Загальна економіка та викладання економіки
B	Історія економічної думки, методологія та гетеродоксальні підходи
C	Математичні та кількісні методи
D	Мікроекономіка
E	Макроекономіка і монетарна економіка
F	Міжнародна економіка
G	Фінансова економіка
H	Економіка державного сектору
I	Охорона здоров'я, освіта і добробут
J	Економіка праці та демографія
K	Право та економіка
L	Організація галузевих ринків

Код	Розділ
M	Управління бізнесом та економіка бізнесу; маркетинг; бухгалтерський облік; економіка персоналу
N	Економічна історія
O	Економічний розвиток, інновації, технологічні зміни та зростання
P	Політична економія та порівняльні економічні системи
Q	Економіка сільського господарства та природних ресурсів; екологічна економіка
R	Економіка міст, сільської місцевості та регіонів, нерухомості й транспорту
Y	Різні категорії
Z	Інші спеціальні теми

Кожен розділ має свої підрозділи. Наприклад:

– A00 – Загальна економіка та викладання: загальні положення;

– A10 – Загальна економіка: загальні положення;

– A11 – Роль економіки; роль економістів;

– A12 – Зв’язок економіки з іншими дисциплінами;

– A13 – Зв’язок економіки із соціальними цінностями;

– A14 – Соціологія економіки;

– A19 – Загальна економіка: інше.

Припустімо, статтю названо «Соціальна безпека країни в умовах глобальних викликів». Її проблематика може стосуватися таких позицій:

– F01 – Глобальні перспективи;

– H50 – Державні видатки та пов’язана з ними політика: загальні положення;

– H56 – Національна безпека і війна;

– I31 – Загальний добробут; якість життя;

– I32 – Вимірювання і аналіз бідності.

Стаття не має бути великою за обсягом, тому не може стосуватися багатьох проблем одночасно. Отже, у класифікаторі JEL достатньо вибрати не більше п’яти позицій, що відображають головні акценти статті.

Щоб достатньою мірою висвітлити тему та досягти мети публікації, необхідно правильно сформулювати її назву. Бажано, щоб назва статті стисло визначала її основну ідею, була лаконічною і складалася з 5–9 слів.

За вимогами наукових видань стаття повинна мати коротку анотацію та ключові слова. Як правило, вони є джерелом інформації про статтю на платформах мережі Інтернет. Основні рекомендації щодо виконання вимог до наукових статей наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Вимоги до подання матеріалу статті за окремими елементами та рекомендації щодо їх виконання

№	Елементи статті	Рекомендації щодо виконання вимог
I	Формулювання назви статті	Назва статті має концентрувати увагу на предметі дослідження, бути конкретною, однозначною, лаконічною, точно відображати мету статті та визначати межі обсягу тексту, достатнього для її розкриття
II	Написання анотації та ключових слів	В анотації необхідно стисло представити основні складові публікації: актуальність, постановку проблеми, шляхи її розв'язання, результати і висновки. Мають значення такі характеристики: 1) обсяг: кількість слів (знаків) установлює редакція журналу (у середньому 1000–1700 знаків з пробілами, приблизно 150–250 слів); 2) структура: стисло поєднати основні елементи статті – актуальність, постановку проблеми, шляхи її розв'язання, результати і висновки; 3) часова відповідність: анотації до вже написаних статей доцільно писати в минулому часі; 4) простота викладу: мова анотації має бути простою і зрозумілою для широкого кола дослідників у галузі економіки; 5) застосування пасивних конструкцій (зроблено, створено, проаналізовано); 6) чіткість і стислість викладу, використання усталених мовних конструкцій; 7) дотримання загальноприйнятої структури анотації.

№	Елементи статті	Рекомендації щодо виконання вимог
		Анотація не повинна містити: бібліографічних довідок; загальновідомої та неконкретизованої інформації; нефахових відомостей; уривків з тексту статті; конкретних цифр, які можуть бути неправильно інтерпретовані. Під час написання анотації можна використовувати такі словосполучення: «важливе актуальне питання»; «докладно висвітлено»; «проаналізовано»; «приділено увагу»; «значне місце в роботі відведено розгляду»; «переконливо доведено»; «на основі аналізу (чого?) показано»; «визначено критерії»; «подано опис (характеристику, визначення…)»; «підкреслено важливість». Ключові слова потрібні для пошукових систем, вони збільшують шанси знаходження та цитування статті. Словосполучення вважається одним ключовим словом. До статті варто подати від п’яти до восьми ключових слів. Редакції наукових видань можуть мати власні вимоги до анотації, переважно щодо кількості слів (знаків) та англомовного варіанта анотації
III	Постановка проблеми, з’ясування її актуальності та науково-практичного значення	Висвітлення актуальності не має бути багатослівним, головне – показати суть проблемної ситуації, що потребує вивчення. Для обґрунтування актуальності теми використовують такі мовні кліше: «Важливого значення набуває питання…»; «Однією з актуальних проблем нині є…»; «Значення теми полягає в…»; «Уважного ставлення фахівців і дослідників у сучасних умовах вимагає питання…»; «У зв’язку з… особливого значення набуває питання…»; «Проблема… перебуває в центрі уваги»; «Досліджувана ситуація заслуговує на особливу увагу»; «Проблема посідає важливе місце…»; «Проблема є малодослідженою (дискусійною, недослідженою, фрагментарно висвітлювалася в науковій літературі)»; «Проблема не була об’єктом спеціального вивчення протягом останнього часу». Для формулювання дослідницьких дій: «важливо дослідити…, описати…, узагальнити…, пояснити…, встановити…, визначити…, з’ясувати…, охарактеризувати…, систематизувати…,

№	Елементи статті	Рекомендації щодо виконання вимог
		класифікувати…, розробити…, підсумувати…» тощо
IV	Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення невирішених питань	Цей елемент статті має містити посилання на праці авторитетних науковців, які досліджували цю наукову проблему. Необхідно подати короткий огляд основних досліджень і публікацій та зробити посилання на них у списку літератури. На завершення аналізу слід виокремити дискусійні положення, суперечливі підходи чи невирішені актуальні завдання в межах загальної проблеми, розв'язанню яких присвячена стаття. Використовують такі кліше: «Розгляд історії дослідження та сучасного стану розроблення проблеми в науковій літературі показує…»; «Прийнято вважати, що…»; «Загальновідомо…»; «На думку…»; «Відповідно до усталених поглядів…»; «Наявні підходи можна класифікувати…»; «Дослідженням цієї проблеми займалися…»; «Таких поглядів дотримується…»; «Ідею висунув…»; «Початок напряму поклав…» тощо
V	Формулювання мети і завдань статті	Мета і завдання – це опис головної ідеї статті, визначення того, чим вона відрізняється від наявних досліджень, як доповнює чи поглиблює вже відомі підходи, які нові процеси, явища, тенденції, закономірності висвітлює. Мету статті формулюють на основі постановки загальної проблеми й огляду раніше проведених досліджень. Використовують такі мовні засоби: «Мета статті – визначити…, дослідити…, простежити…, здійснити опис…, охарактеризувати…, узагальнити…, вивчити…, експериментально перевірити…, підсумувати…, систематизувати…»; «Статтю присвячено обґрунтуванню…»; «Мета статті полягає в доведенні…» тощо
VI	Визначення методів дослідження, джерельної бази, підготовка основних тез – відповідей на завдання	Описують методи дослідження, джерела даних (статистичні бази, звітність, результати опитувань), період дослідження, програмне забезпечення та (за потреби) використані інструменти штучного інтелекту; формулюють основні тези, що є відповідями на поставлені завдання

№	Елементи статті	Рекомендації щодо виконання вимог
VII	Тлумачення використаних у статті термінів	Використовуючи маловідомі терміни, обов'язково подають їх тлумачення. Факти, явища мають бути певним чином представлені, класифіковані, згруповані, описані й супроводжуватися відповідним коментарем
VIII	Виклад основного матеріалу дослідження	Це основна частина статті, у якій висвітлюють основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, розроблені науково-методичні підходи та результати їх апробації, методику отримання та аналіз фактичного матеріалу. Використовують такі мовні кліше: «Є підстави вважати…»; «Умови та хід експерименту дають змогу висунути гіпотезу…»; «Перевіримо запропоноване припущення…»; «Однією з найважливіших особливостей (чого?) є…»; «Об'єкт дослідження характеризується такими особливостями…»; «Зібраний матеріал підлягає структуруванню…»
IX	Висновки та перспективи подальших досліджень	Стаття має завершуватися конкретними висновками і рекомендаціями, що стисло узагальнюють викладений в основній частині матеріал та/або перспективи подальших досліджень. Готуючи висновки, перевіряють узгодженість між назвою, метою і завданнями та стежать, щоб висновки не повторювали вступу. У висновках зазначають, що в результаті дослідження і виконання завдань зібрано відповідний матеріал, пояснюють наукове і практичне значення роботи
X	Оформлення списку використаних джерел за чинними стандартами	Список використаних джерел подають наприкінці статті у двох формах: «Список використаних джерел» (відповідно до ДСТУ 8302:2015) і «References», у якому джерела, видані кирилицею, транслітерують латиницею з перекладом назви англійською мовою, а англомовні джерела дублюють зі списку «Список використаних джерел»; список References оформлюють за стилем APA. Список джерел наводять мовою оригіналу в послідовності посилань на них у тексті статті (якщо інше не встановлено редакцією). На всі наведені у списку джерела мають бути посилання в тексті. Посилання в тексті подають у квадратних дужках, наприклад: [1; 6], [1, с. 5], [4, с. 5; 8, с. 10–11].

№	Елементи статті	Рекомендації щодо виконання вимог
		Способи розташування літератури у списку: абетковий (спочатку джерела кирилицею за алфавітом, потім латиницею, далі – інші алфавіти, онлайн-ресурси, статистичні матеріали); за типами документів (книги, статті, офіційні документи, стандарти тощо, а в межах типу – за абеткою); хронологічний; у порядку цитування

Повну відповідальність за зміст статті, достовірність матеріалу, дотримання законодавства про авторське право і суміжні права, точність наведених даних, якість фактичного матеріалу (цитати, власні назви, формули, статистичні дані тощо), правильність і коректність цитування, посилань і перекладу несуть автори статей.

РОЗДІЛ 4. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

4.1. Нормативні засади

Інструменти штучного інтелекту (ШІ) – чат-боти на основі великих мовних моделей, сервіси пошуку та аналізу наукової літератури, перекладу, редагування, оброблення та візуалізації даних, генерування програмного коду – дедалі ширше застосовують у наукових дослідженнях. Їх використання здобувачем ступеня доктора філософії регулюють:

– Закон України «Про академічну доброчесність» [3];

– Кодекс академічної доброчесності та етики ЧНУ [12], відповідно до якого використання в академічних творах об’єктів, згенерованих ШІ, є допустимим за умови декларування (із зазначенням методики генерування та/або програмного засобу), а недоброчесне використання результатів, згенерованих ШІ, є окремим видом порушення академічної доброчесності;

– Положення про атестацію здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в ЧНУ [15], яке вимагає декларувати використання контенту, згенерованого ШІ, із зазначенням методики генерування або програмного забезпечення та передбачає відповідальність за безвідповідальне використання результатів, згенерованих ШІ;

– Політика використання штучного інтелекту в ЧНУ [14].

Під час публікування результатів дисертації здобувач також дотримується політики щодо ШІ відповідного наукового видання та міжнародних рекомендацій: позиції COPE, згідно з якою інструменти ШІ не можуть бути авторами чи співавторами публікацій [34], настанов Європейської комісії щодо відповідального використання генеративного ШІ в дослідженнях [35] та рекомендацій ЮНЕСКО [37].

4.2. Принципи відповідального використання ШІ

– **Авторство та самостійність.** Наукова ідея, постановка проблеми, гіпотези, методологія, інтерпретація результатів, наукова новизна і висновки є

результатом інтелектуальної праці здобувача. ШІ не може бути автором чи співавтором дисертації або публікацій.

– **Прозорість.** Кожен випадок суттєвого використання ШІ декларують: зазначають інструмент і його версію, мету, етап дослідження, спосіб перевірки результатів.

– **Перевірка та відтворюваність.** Усі факти, цитати, бібліографічні посилання, розрахунки та програмний код, отримані за допомогою ШІ, здобувач перевіряє за першоджерелами. Для аналітичних процедур зберігають запити, параметри та версії інструментів, щоб результати можна було відтворити.

– **Конфіденційність та авторське право.** До загальнодоступних сервісів ШІ не завантажують персональні дані респондентів, конфіденційні дані підприємств і установ, неопубліковані рукописи та дані інших дослідників.

– **Відповідальність.** Відповідальність за зміст дисертації, достовірність даних і дотримання академічної доброчесності несе здобувач незалежно від того, які інструменти він використовував.

4.3. Допустиме та неприпустиме використання

Допустимі та неприпустимі способи використання інструментів ШІ під час підготовки дисертації наведено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Використання інструментів ШІ під час підготовки дисертації

Допускається (за умови декларування)	Не допускається
Пошук і первинний відбір наукових джерел, побудова карт літератури (з обов’язковим опрацюванням першоджерел)	Генерування тексту розділів, висновків, анотації та подання його як власного без критичного опрацювання
Систематизація та порівняння підходів, складання чернетки структури огляду літератури	Формулювання наукової новизни, гіпотез і висновків без авторського обґрунтування

Допускається (за умови декларування)	Не допускається
Допомога в написанні та налагодженні програмного коду для економетричного аналізу, моделювання та візуалізації даних (код здобувач розуміє, перевіряє і може пояснити)	Генерування, «доповнення» чи коригування емпіричних даних, результатів розрахунків і статистичних тестів (фабрикація та фальсифікація)
Мовне та стилістичне редагування власного тексту, переклад анотацій і статей з подальшою вичиткою	Генерування фіктивних джерел, цитат і бібліографічних посилань
Підготовка чернеток презентацій і доповідей на основі власних результатів	Перефразування чужих текстів з метою приховати запозичення та обійти перевірку на плагіат
Тренування відповідей на можливі запитання під час підготовки до захисту	Завантаження до сервісів ШІ персональних даних, конфіденційної інформації, неопублікованих робіт інших дослідників; використання ШІ безпосередньо під час попереднього захисту та захисту для відповідей на запитання

4.4. Декларування використання ШІ

У дисертації декларацію розміщують у вступі після елемента «Особистий внесок здобувача». Якщо ШІ використовували для кількох завдань, декларацію деталізують у додатку за формою, наведеною в таблиці 4.2. Якщо інструменти ШІ не використовувалися, зазначають: «Інструменти штучного інтелекту під час підготовки дисертації не використовувалися».

Таблиця 4.2

Форма декларації про використання інструментів ШІ в дисертації

Інструмент ШІ (назва, версія, дата використання)	**Мета використання**	**Розділ, підрозділ**	**Спосіб перевірки результатів**
Приклад: ChatGPT (OpenAI), лютий 2026 р.	Мовне редагування англомовної анотації	Анотація	Текст вичитано автором і науковим керівником
Приклад: GitHub Copilot, березень 2026 р.	Допомога в написанні коду мовою R для побудови панельної регресії	Підрозділ 2.3	Код перевірено й протестовано автором, результати відтворено

Під таблицею здобувач засвідчує: «Усі результати, отримані за допомогою інструментів ШІ, перевірено мною. Наукові положення, висновки та наукова новизна дисертації є результатом моєї власної роботи».

У наукових статтях використання ШІ декларують відповідно до вимог редакції (як правило, у розділі «Методи» або «Подяки»). Якщо згенерований ШІ фрагмент наводять у тексті як об’єкт аналізу, його беруть у лапки та оформлюють посилання із зазначенням інструмента, версії, дати звернення і запиту (наприклад, за стилем APA [36]).

4.5. Відповідальність і роль учасників атестації

Науковий керівник під час підготовки висновку, кафедра під час попередньої експертизи, рецензенти й офіційні опоненти під час підготовки рецензій (відгуків) звертають увагу на коректність декларування та використання ШІ. Рецензентам, опонентам і членам кафедри не рекомендується завантажувати текст дисертації до загальнодоступних сервісів ШІ, оскільки це може порушити конфіденційність і авторські права здобувача.

Недекларування використання ШІ, подання згенерованого тексту як власного, фабрикація чи фальсифікація даних або джерел за допомогою ШІ є

порушеннями академічної доброчесності, за які застосовуються заходи академічної відповідальності відповідно до Кодексу академічної доброчесності та етики ЧНУ [12]. Виявлення фабрикації чи фальсифікації в дисертації або публікаціях здобувача є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії без права повторного подання дисертації до захисту [6].

РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРТИЗА ТА ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЇ

5.1. Попередній розгляд дисертації на кафедрі

На кафедрі економічної теорії, менеджменту і адміністрування встановлено порядок обговорення як окремих розділів, так і всієї дисертації. Коли дисертацію розглядають з метою рекомендації до захисту, експертизу здійснюють у такому порядку:

1) здобувач презентує результати дослідження; обов'язковою умовою є обґрунтування ним наукової новизни та практичного значення виконаної роботи; усі елементи наукової новизни зазначають у презентації з їх доведенням на основі фактичного матеріалу чи логіки доведення правильності висновків;

2) члени кафедри і рецензенти ставлять запитання здобувачеві, на які він має відповісти; під час обговорення відповідей може виникнути дискусія, у якій дисертант повинен продемонструвати глибину знань і доказовість наукової новизни результатів;

3) виступ наукового керівника: науковий керівник готує висновок з оцінкою роботи здобувача під час підготовки дисертації, виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану;

4) виступи рецензентів: рецензенти надають письмовий відгук про зміст, структуру, методологічні підходи, використання наукового інструментарію, правильність оформлення, наукову новизну та практичне значення дисертації; їхня оцінка визначає актуальність, ступінь розроблення теми, може містити аналіз недоліків, дискусійні питання, рекомендації щодо поліпшення; рецензенти роблять висновок про можливість рекомендації дисертації до захисту;

5) відповіді на зауваження рецензентів: здобувач відповідає на поставлені запитання чи зауваження, пояснює своє бачення проблем, захищає власну думку;

6) виступи присутніх членів кафедри: члени кафедри можуть брати участь у дискусії, ставити запитання здобувачеві, підтримати чи заперечити пропозицію рецензентів щодо рекомендації дисертації до захисту;

7) підсумки дискусії: результати обговорення відображають у висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації; кафедра затверджує висновок відкритим голосуванням простою більшістю голосів присутніх на засіданні та надає витяг з протоколу засідання кафедри. У протоколі зазначають, ким і коли затверджено тему дисертації.

5.2. Подання дисертації до разової спеціалізованої вченої ради

За умови отримання позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач має право звернутися до вченої ради закладу, у якому він виконав освітньо-наукову програму, або іншого закладу, де може бути утворена разова рада для захисту дисертації, з письмовою заявою на ім’я голови вченої ради про утворення разової ради.

У заяві здобувач засвідчує, що дисертацію виконано ним самостійно з дотриманням академічної доброчесності, підтверджує, що до захисту подано остаточний текст дисертації, та зазначає мову захисту.

До заяви додають:

– дисертацію в друкованому та електронному вигляді;

– наукові публікації (або їх копії), у яких висвітлено наукові результати дисертації;

– академічну довідку про виконання освітньо-наукової програми;

– висновок наукового керівника (керівників);

– висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації;

– довідку про проходження перевірки на наявність ознак плагіату.

Для проведення попередньої експертизи дисертації в іншому закладі вищої освіти, де утворюватиметься разова рада, з метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації вчена рада призначає двох рецензентів і визначає структурний підрозділ, де проводитиметься попередня експертиза.

Попередню експертизу дисертації проводять протягом двох місяців з дня надходження письмової заяви здобувача. Рецензентам надають повний звіт про перевірку на наявність ознак плагіату для аналізу та врахування результатів перевірки у висновку. Завідувач кафедри, на якій проводять попередню експертизу, за участю рецензентів організовує та проводить розширене засідання кафедри для апробації дисертації. Не пізніше ніж через три робочі дні після призначення рецензентів завідувач кафедри готує заявку про проведення розширеного засідання кафедри.

Протягом трьох робочих днів після отримання заявки завідувача кафедри секретар вченої ради готує розпорядження ректора про проведення розширеного засідання кафедри, у якому зазначають дату, час, місце проведення засідання, прізвище, ім'я та по батькові здобувача, назву дисертації, спеціальність, відомості про наукового керівника, склад рецензентів. Крім наукового керівника, у розширеному засіданні кафедри обов'язково бере участь секретар засідання, а також, за потреби, інші фахівці.

Попередню експертизу дисертації проводять на відкритому засіданні кафедри (структурного підрозділу) за присутності не менше ніж двох третин осіб, зазначених у розпорядженні ректора.

Обговорення дисертації на розширеному засіданні кафедри відбувається за такою процедурою:

– головуючий оголошує порядок денний засідання та повідомляє дані про здобувача;

– здобувач доповідає з використанням презентації (15–20 хвилин);

– присутні на засіданні ставлять запитання, на кожне з яких здобувач має дати вичерпну відповідь;

– головуючий надає слово науковому керівникові, присутність якого на засіданні є обов'язковою;

– виступають рецензенти;

– відбувається обговорення дисертації за участю присутніх на засіданні; обговорюється відповідність дисертації встановленим вимогам (досягнення мети

дослідження, наявність елементів наукової новизни, цілісність роботи, практичне значення);

– рішення ухвалюють відкритим голосуванням.

Протокол з результатами розширеного засідання зберігається на кафедрі.

Рецензенти готують висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, у якому відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії [6] зазначають:

– відповідність дисертації Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 [8];

– кількість наукових публікацій;

– повноту опублікування результатів дисертації;

– особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації;

– відсутність ознак плагіату в дисертації.

У разі отримання негативного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації за здобувачем зберігається право на повторне звернення до структурного підрозділу закладу з письмовою заявою щодо отримання такого висновку.

Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації видають здобувачеві у двох примірниках. Після видачі висновку вносити зміни до тексту дисертації заборонено.

5.3. Презентація результатів дослідження та процедура захисту дисертації

Для проведення захисту дисертації утворюють разову спеціалізовану вчену раду. Етапи процесу атестації та перелік документів, які здобувач подає до разової ради, наведено в Додатку Н, функції та вимоги до учасників процесу атестації – у Додатку П.

Вчена рада не пізніше ніж через два місяці з дня отримання заяви здобувача утворює разову раду у складі п’яти осіб – голови разової ради, двох рецензентів

і двох офіційних опонентів (за відсутності можливості призначити двох рецензентів – голови, одного рецензента і трьох офіційних опонентів), про що видається наказ закладу [6; 15].

Засідання разової ради для публічного захисту дисертації проводять за такою процедурою:

– голова разової ради інформує присутніх про правоможність засідання і розпочинає його за наявності кворуму; повідомляє погоджену зі здобувачем мову, якою він викладатиме основні положення дисертації та відповідатиме на запитання; оголошує порядок денний, назву дисертації, відомості про рецензентів і офіційних опонентів, відомості про здобувача, подані ним до разової ради документи та їх відповідність встановленим вимогам;

– здобувач викладає основні положення дисертації та відповідає на запитання;

– голова разової ради оголошує звернення інших осіб з оцінкою дисертації, а здобувач відповідає на зауваження, що містяться у зверненнях;

– виступають рецензенти, після кожного виступу здобувачеві надають слово для відповіді;

– виступають офіційні опоненти, після кожного виступу здобувачеві надають слово для відповіді;

– після кожної відповіді здобувача на зауваження рецензента (офіційного опонента) голова з’ясовує, чи задоволений рецензент (офіційний опонент) відповіддю;

– відбувається публічне обговорення дисертації, у якому мають право взяти участь усі присутні на засіданні;

– здобувач виголошує прикінцеве слово.

Рада ухвалює рішення відкритим голосуванням. Якщо за присудження ступеня доктора філософії проголосували не менше ніж чотири члени разової ради, рішення про присудження ухвалено. Якщо рішення про присудження не підтримали два чи більше членів разової ради, здобувач отримує відмову у присудженні ступеня доктора філософії.

За результатами голосування оформлюють рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії за формою, затвердженою МОН України. Захист транслюється в мережі Інтернет; обов'язковою частиною рішення є відеозапис трансляції захисту дисертації.

Рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії набирає чинності з дати набрання чинності наказом закладу про видачу диплома доктора філософії.

Диплом доктора філософії оформлюють за формою, затвердженою МОН України, та видають здобувачеві в порядку, встановленому закладом.

5.4. Правила оформлення документів атестаційної справи

Протягом десяти робочих днів з дня видачі диплома доктора філософії заклад додає копію рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії, засвідчену головою разової ради, до примірника дисертації, що зберігається в бібліотеці закладу.

До особової справи здобувача, яка зберігається відповідно до законодавства, додають:

1) копію наказу ректора університету про утворення разової ради;

2) заяву здобувача щодо проведення його атестації;

3) академічну довідку про виконання освітньо-наукової програми;

4) висновок наукового керівника (керівників);

5) висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації;

6) згоди голови, рецензентів та офіційних опонентів на участь у роботі разової ради;

7) довідку про результати перевірки рукопису дисертації на академічний плагіат;

8) відомості про голову та членів разової ради, засвідчені підписом завідувача кафедри, на якій проводилася попередня експертиза дисертації;

9) копію свідоцтва про зміну імені (у разі потреби);

10) облікову картку дисертації;

11) копію документа, що підтверджує факт передавання електронного примірника дисертації до Національного репозитарію академічних текстів або державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»;

12) копію документа, що підтверджує факт передавання друкованого примірника дисертації, підписаного здобувачем, до бібліотеки університету;

13) наукові публікації (або їх засвідчені копії), зараховані за темою дисертації, із зазначенням вихідних даних відповідних видань;

14) рецензії рецензентів;

15) відгуки офіційних опонентів;

16) звернення інших осіб з оцінкою дисертації, що надійшли до університету;

17) реєстраційну картку присутності членів ради, засвідчену головою разової ради;

18) рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії;

19) копію документа, що підтверджує факт передавання до бібліотеки університету копії рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії, засвідченої головою разової ради;

20) копію наказу ректора про видачу диплома доктора філософії;

21) відеозапис трансляції захисту дисертації.

Відеозапис трансляції захисту дисертації, оприлюднений закладом, повинен бути доступним для вільного перегляду не менше ніж шість місяців з дати набрання чинності рішенням разової ради про присудження ступеня доктора філософії.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

3. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20

5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF

6. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними постановами КМУ від 21.03.2022 № 341, від 19.05.2023 № 502, від 03.05.2024 № 507). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF

7. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF

8. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17

9. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-07-01].

Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf

10. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 10.05.2022 № 424. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Normativni_dokumenty/051-Ekonomika_Standart_PhD.pdf

Документи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

11. Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : затв. Вченою радою університету, протокол № 5 від 29.05.2023. URL: https://media.chnu.edu.ua/media/bkyl5klw/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf

12. Кодекс академічної доброчесності та етики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : затв. Вченою радою університету, протокол № 8 від 22.06.2026 (зі змінами, протокол № 10 від 30.07.2026). URL: https://media.chnu.edu.ua/media/fnvdp1wj/kodeks-akademichnoi-dobrochesnosti-ta-etyky-chnu.pdf

13. Освітньо-наукова програма «Економіка» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (051 Економіка). Чернівці : ЧНУ, 2025. URL: https://ecoman.chnu.edu.ua/aspirantura/osvitno-naukova-prohrama-051-ekonomika/

14. Політика використання штучного інтелекту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича : затв. Вченою радою університету, протокол № 7 від 25.05.2026. URL: https://media.chnu.edu.ua/media/pipfmuvw/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu.pdf

15. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича : затв. Вченою радою університету, протокол № 9 від 26.06.2024 (зі змінами,

протокол № 7 від 25.05.2026). URL: https://media.chnu.edu.ua/media/jvwg1pfe/polozhennia_pro-atestatsiiu_phd_25052026.pdf

16. Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича : затв. Вченою радою університету, протокол № 11 від 29.08.2025. URL: https://media.chnu.edu.ua/media/hkzbr1b2/polozhennia-pro-vyiavlennia-ta-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu-u-chnu-2025.pdf

17. Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії : затв. Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, протокол № 4 від 26.02.2024. URL: https://media.chnu.edu.ua/media/42idlnj3/polozhennia-pro-pidhotovku-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-stupenia-doktora-filosofii.pdf

Наукова та навчальна література

18. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=109

19. Друкер П. Ф. Бізнес та інновації / пер. з англ. К. С. Головинського. Київ, 2009. 432 с.

20. Крилова Ю. І. Інформаційне (цифрове) суспільство: політико-правовий аспект упровадження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 27. URL: http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/29433/Krylova.pdf

21. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д. Парадигма економічної науки і потенціал її змін у XXI ст. *Економіка України*. 2022. № 3. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_22_03_023_uk.pdf

22. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

23. Нафус І. І. Нагромадження соціального капіталу на різних рівнях функціонування економіки : дис. … д-ра філософії : 051 Економіка /

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2020.

24. Пивоваров В. М. Формування мовних компетентностей у гуманітарній складовій підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 1(69), ч. 2. С. 87–91.

25. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 866 с.

26. Тематичний класифікатор Journal of Economic Literature (JEL). URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/JEL%20classification%20ukr.pdf

27. American Economic Association. JEL Classification System / EconLit Subject Descriptors. URL: https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php

28. Belcher W. L. Writing Your Journal Article in Twelve Weeks: A Guide to Academic Publishing Success. 2nd ed. Chicago : University of Chicago Press, 2019.

29. Booth W. C., Colomb G. G., Williams J. M., Bizup J., FitzGerald W. T. The Craft of Research. 5th ed. Chicago : University of Chicago Press, 2024.

30. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2023.

31. Mises L. von. Human Action: A Treatise on Economics. Scholar’s ed. Auburn : Ludwig von Mises Institute, 1998. 912 p.

32. Swales J. M., Feak C. B. Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills. 3rd ed. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2012.

33. Wooldridge J. M. Introductory Econometrics: A Modern Approach. 7th ed. Boston : Cengage Learning, 2020.

Використання штучного інтелекту в науці

34. COPE. Authorship and AI tools : COPE position statement. 2023. URL: https://publicationethics.org/cope-position-statements/ai-author

35. European Commission. Living guidelines on the responsible use of generative AI in research. Brussels : Directorate-General for Research and Innovation, 2024. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu

36. McAdoo T. How to cite ChatGPT. *APA Style Blog*. 2023. URL: https://apastyle.apa.org/blog/how-to-cite-chatgpt

37. Miao F., Holmes W. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Національний репозитарій академічних текстів. URL: https://nrat.ukrintei.ua

2. Український інститут науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ). URL: https://ukrintei.ua

3. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). URL: https://naqa.gov.ua

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: https://www.nbuv.gov.ua

5. ORCID – міжнародний ідентифікатор науковця. URL: https://orcid.org

6. Scopus. URL: https://www.scopus.com

7. Web of Science. URL: https://www.webofscience.com

8. SCImago Journal & Country Rank (визначення квартилів наукових видань). URL: https://www.scimagojr.com

9. Google Scholar. URL: https://scholar.google.com

10. Crossref Metadata Search (перевірка DOI та бібліографічних даних). URL: https://search.crossref.org

11. Directory of Open Access Journals. URL: https://doaj.org

12. IDEAS/RePEc – бібліографічна база економічних досліджень. URL: https://ideas.repec.org

13. Zotero – засіб управління бібліографічними посиланнями. URL: https://www.zotero.org

14. Державна служба статистики України. URL: https://stat.gov.ua

15. World Bank Open Data. URL: https://data.worldbank.org

16. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat

17. OECD Data Explorer. URL: https://data-explorer.oecd.org

Додаток А

Титульний аркуш дисертації

Додаток 1 до Вимог до оформлення дисертації (пункт 1 розділу ІІІ)

Найменування вищого навчального закладу або наукової установи, де здійснювалася підготовка здобувача, органу, до сфери управління якого належить заклад, установа

Найменування вищого навчального закладу або наукової установи, у спеціалізованій вченій раді якого (якої) проводився захист дисертації, органу, до сфери управління якого належить заклад, установа

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Гриф
Прим. № ____
УДК _____ (індекс)

ДИСЕРТАЦІЯ

_____

(назва дисертації)

_____

(шифр і назва спеціальності)

_____

(галузь знань)

Подається на здобуття наукового ступеня _____

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник (консультант) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Місто – рік

Примітка. Відомості щодо грифа секретності та напис «Прим. № ____» наводять за необхідності.

Зразок оформлення титульного аркуша

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

НАФУС ІННА ІВАНІВНА

УДК 330.3:304.5

НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Спеціальність 051 Економіка
Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ І. І. Нафус

Науковий керівник: Галушка Зоя Іванівна, доктор економічних наук, професор

Чернівці – 2020

Додаток Б

Зразок оформлення анотації

Додаток 2 до Вимог до оформлення дисертації (пункт 2 розділу ІІІ)

АНОТАЦІЯ

Прізвище І. П. Назва дисертації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини). – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026.

Зміст анотації.

Ключові слова: 10–15 ключових слів і словосполучень.

ABSTRACT

Text of the abstract in English.

Keywords: 10–15 keywords.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

(оформлюється відповідно до Додатка Е)

Додаток В

Рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій

Додаток 3 до Вимог до оформлення дисертації (пункт 11 розділу III)

1. MLA (Modern Language Association) style.
2. APA (American Psychological Association) style[1, 2].
3. Chicago/Turabian style[1].
4. Harvard style[1].
5. ACS (American Chemical Society) style.
6. AIP (American Institute of Physics) style.
7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style.
8. Vancouver style[1].
9. OSCOLA.
10. APS (American Physics Society) style[1].
11. Springer MathPhys Style[1].

---

[1] Springer Style: http://resource-cms.springer.com/springer-cms/rest/v1/content/51958/data/v1/Guidelines+for+Contributions+to+Major+Reference+Works

[2] Elsevier Style: https://www.elsevier.com/journals/learning-and-instruction/0959-4752/guide-for-authors

Додаток Г

Правила оформлення дисертації

Додаток 4 до Вимог до оформлення дисертації (пункт 14 розділу III)

Обсяг	Обсяг основного тексту дисертації визначається пунктами 10, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, або може встановлюватися освітньо-науковою програмою закладу вищої освіти (наукової установи) відповідно до специфіки відповідної галузі знань та/або спеціальності. До загального обсягу дисертації не включаються таблиці та ілюстрації, які повністю займають площу сторінки. Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друкованих знаків, враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами, що становить близько 24 сторінок друкованого тексту при оформленні дисертації за допомогою комп'ютерної техніки з використанням текстового редактора Word: шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt
Інтервал	Дисертацію друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210 × 297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу
Шрифт	Кегль 14 типографських пунктів. Допускається підготовка дисертації у форматі LaTeX з відповідним стильовим оформленням
Поля	Текст дисертації необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20–25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм

{Додаток 4 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 № 759}

Додаток Д

Вимоги щодо публікацій здобувача ступеня доктора філософії та членів разової ради

Таблиця Д.1

Вимоги щодо публікацій здобувача (не менше трьох наукових публікацій)

№ з/п	Вид публікації	Умови зарахування
1	Статті в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України	Якщо кількість співавторів (разом зі здобувачем) більше двох осіб, стаття прирівнюється до 0,5 публікації
2	Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus*	Зараховуються як одна публікація; стаття у виданні квартилів Q1–Q3 (SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports) прирівнюється до двох публікацій
3	Патент на винахід	Не більше одного патенту, що пройшов кваліфікаційну експертизу та безпосередньо стосується наукових результатів дисертації; прирівнюється до однієї публікації
4	Одноосібні монографії*, рекомендовані до друку вченими радами закладів і рецензовані	Прирівнюються до двох публікацій; до одноосібних монографій прирівнюються одноосібні розділи в колективних монографіях за тих самих умов

* Крім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

Статті зараховуються, якщо в одному випуску (номері) наукового видання опубліковано не більше однієї статті здобувача.

Статті, опубліковані після 27.01.2022, зараховуються за темою дисертації лише за наявності в них активного ідентифікатора DOI, крім публікацій, що містять інформацію, віднесену до державної таємниці, або інформацію для службового користування.

Таблиця Д.2

Вимоги щодо публікацій членів разової ради

Компетентність членів разової ради за тематикою дослідження здобувача визначається наявністю не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача за умови їх опублікування протягом останніх п’яти років до дня утворення разової ради та після присудження їм наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук). До таких публікацій належать: – одноосібні монографії, рекомендовані до друку вченими радами закладів і рецензовані* (до них прирівнюються одноосібні розділи в колективних монографіях за тих самих умов); – статті, опубліковані в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; – статті, опубліковані в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus*. Одна одноосібна монографія загальним обсягом не менше п’яти авторських аркушів або одна наукова публікація в періодичному науковому виданні, віднесеному до квартилів Q1–Q3 відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, прирівнюється до двох наукових публікацій. * Крім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

Джерело: складено автором на основі [6; 15].

Додаток Е

Список опублікованих праць за темою дисертації (зразок)

Розділ у колективній монографії

1. Галушка З. І., Нафус І. І. Інверсійний характер ринкової трансформації економіки та особливості формування нової системи соціальних відносин. *Розвиток економіки України: трансформації та інновації* : колективна монографія / за заг. ред. О. Л. Гальцової : у 2 т. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 143–158 (1,1 друк. арк.). *(Особистий внесок автора – 0,6 друк. арк.: розглянуто специфіку формування основ соціального капіталу в умовах трансформаційної економіки України.)*

Статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

2. Нафус І. І. Система цінностей як основа формування соціального капіталу. *Інтелект XXI*. 2018. Вип. 1. С. 179–182 (0,5 друк. арк.). *(Стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus.)* URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_1/39.pdf

3. Нафус І. І. Суперечливий характер процесів нагромадження соціального капіталу в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 33. С. 171–174 (0,8 друк. арк.). *(Стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus.)* DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-33.

4. Нафус І. І. Чинники формування соціального капіталу в сучасній економіці. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка* : зб. наук. пр. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. Вип. 809. С. 11–17 (0,6 друк. арк.). *(Стаття належить до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus.)*

5. Нафус І. І. Соціальне інвестування як джерело нагромадження соціального капіталу. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*. 2019. № 4 (478). С. 38–44 (0,7 друк.

арк.). *(Збірник входить до переліку фахових видань України, категорія «Б».)* DOI: 10.15589/znp2019.4(478).

Статті в зарубіжних виданнях

6. Nafus I. Development and distribution of innovation forms of social capital accumulation in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2019. № 7 (27). P. 9–15 (0,7 друк. арк.). DOI: 10.31435/rsglobal_ijite/30122019/6848.

7. Halushka Z., Nafus I. Networking as a component of forming social capital: the economic aspect. 2020.

Матеріали доповідей на науково-практичних конференціях

8. Нафус І. І. Роль соціального капіталу у забезпеченні соціально-економічного розвитку. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 травня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 261–262 (0,2 друк. арк.).

Додаток Ж

Зміст дисертації (зразок)

Стор.

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. **МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПРОЦЕСІВ НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ**

1.1. Соціальний капітал у міждисциплінарному трактуванні

1.2. Теоретико-методологічні засади дослідження умов і процесів нагромадження соціального капіталу

1.3. Методологія оцінювання ефективності функціонування соціального капіталу

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

2.1. Чинники формування соціального капіталу в сучасній економіці

2.2. Механізми формування та нагромадження соціального капіталу на макро-, мета- та мікроекономічному рівнях

2.3. Суперечливий характер процесів нагромадження та функціонування соціального капіталу в Україні

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. **СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК РЕСУРСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

3.1. Ефективність використання соціального капіталу: довіра, мережі, цінності

3.2. Стратегічні напрями інвестування в соціальний капітал на різних рівнях функціонування економіки

3.3. Можливості урізноманітнення та поширення інноваційних форм нагромадження соціального капіталу

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Додаток И

Зразок оформлення рисунків

Рис. 1.4. Взаємозв'язок процесів нагромадження соціального капіталу (СК) за його складовими

Джерело: складено автором на основі [129].

Додаток К

Зразок оформлення таблиць

Таблиця 2.1

Тенденції індексу людського розвитку (ІЛР) України та його складових

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВНД на душу населення (ПКС 2011 р., дол. США)	Значення ІЛР
1990	69,8	12,4	9,1	10 748	0,705
1995	67,9	12,2	10,0	4 984	0,664
2000	67,3	13,0	10,7	4 659	0,671
2005	67,4	14,6	11,2	7 173	0,715
2010	69,5	14,8	11,3	7 715	0,733
2015	71,8	15,0	11,3	7 375	0,743
2016	72,0	15,0	11,3	7 593	0,746
2017	72,1	15,0	11,3	7 670	0,747
2018	72,0	15,1	11,3	7 994	0,750

Джерело: [269].

Додаток Л

Зразок оформлення таблиці порівняльної характеристики

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика основних форм капіталу

Ознаки	Фізичний капітал	Людський капітал	Соціальний капітал (СК)
Інкорпорований стан	Основний та оборотний капітал	Професійні знання, компетенції, навички, здоров'я та ін.	Співпраця, партнерство, соціальна інтегрованість, взаємна довіра
Об'єкти	Засоби виробництва, сировина та ін.	Технологічні, соціально-трудові, організаційні та ін. знання, корпоративна пам'ять	Мережеві контакти, організаційні цінності, корпоративна культура, комунікаційні мережі
Документи про правовий статус	Право власності	Дипломи, сертифікати, патенти, ліцензії та ін.	Статут, правила внутрішнього розпорядку, стандарти комунікацій
Способи придбання / відчуження	Купівля, спадщина, конфіскація, рейдерство	Розвиток людини. Відчуження неможливе	Розвиток зв'язків. Відчуження неможливе
Компоненти	Техніка, сировина, комплектувальні, технології та ін.	Знання, компетенції, навички, здоров'я та ін.	Цінності, довіра, навички співпраці, можливості спілкування
Способи активації	Організація виробництва, логістика та ін.	Організація праці, делегування повноважень, мотивація та ін.	Мотивація, самореалізація, командна робота та ін.

Ознаки	Фізичний капітал	Людський капітал	Соціальний капітал (СК)
Мета використання	Одержання прибутку	Одержання доходу, моральних зисків, самореалізація	Одержання моральних зисків, самореалізація. Дохід стає наслідком, а не метою
Учасники – носії	Власники, акціонери	Підприємець, спеціаліст, фахівець – економічно активна людина	Персонал, клієнти, партнери – стейкхолдери
Спосіб відтворення та нагромадження	Інвестиції коштів та ідей у техніку і технологію	Інвестиції коштів і часу в освіту, здоров'я, економічну активність	Інвестиції коштів, ідей і часу в соціальний розвиток, культуру, спілкування
Способи виміру капіталу	Грошові і натуральні одиниці (кількісний вимір). Потужність, продуктивність (якісний вимір)	Чисельність зайнятого населення, персоналу організації (кількісний вимір). Рівень освіти, здоров'я, кваліфікації, інноваційної активності (якісний вимір). Конкурентна позиція на ринку (непрямий вимір)	Кількісного виміру немає. Рівень довіри, співпраці, розвиненості мереж, соціальної активності (якісний вимір). Відданість персоналу, прихильність клієнтів, імідж організації, її конкурентна позиція на ринку (непрямі виміри)

Джерело: складено автором на основі […].

Додаток М

Зразки оформлення довідок про впровадження

УКРАЇНА
Чернівецька міська рада
ДЕПАРТАМЕНТ РОЗВИТКУ

вул. О. Кобилянської, 3, м. Чернівці, 58000, тел. (0372) 52-48-70, тел./факс 52-56-50,
E-mail: rozvytok@rada.cv.ua, Код СДРПОУ № 42843402

31.10.2019 № 02/01-17/1411
від

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження аспірантки кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Нафус Інни Іванівни
на тему «Нагромадження соціального капіталу на різних рівнях функціонування економіки»

Запропоновані Нафус І.І. теоретичні положення та практичні рекомендації щодо можливостей формування, нагромадження та використання соціального капіталу як важливого ресурсу розвитку м. Чернівці використовуються у роботі Департаменту розвитку Чернівецької міської ради для аналізу стану соціально-економічних відносин між представниками державних органів управління, сфери бізнесу, громадянського суспільства та визначення напрямів їхньої взаємодії на основі удосконалення форм соціального партнерства, налагодження мереж спілкування та зворотного зв'язку громадських організацій з виконавчими органами міської ради, підвищення рівня взаємної довіри та просування спільних норм і цінностей, що сприяють сталому розвитку економіки і суспільства.

Директора департаменту розвитку міської ради **В.Гавриш**

Департамент розвитку
№02/01-17/1411 від 31.10.2019

Рис. М.1. Зразок довідки про впровадження (органи місцевого самоврядування)

giz

Довідка
про використання результатів наукового дослідження аспірантки кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

НАФУС ІННИ ІВАНІВНИ на тему «НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ»

Запропоновані Нафус І.І. теоретико-методологічні положення, висновки та практичні рекомендації, що стосуються вивчення громадської активності мешканців та їхньої участі у суспільному житті; їх ставлення до органів місцевого самоврядування, характеру взаємовідносин між ними, рівня довіри, солідарності, толерантності, готовності до співпраці та пропозицій щодо формування механізмів забезпечення спільної відповідальності за стан справ у ОТГ використані при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області 2020-2027 та Перспективного плану формування громад Чернівецької області.

З повагою,

К.е.н Юлія Грицку-Андріеш
менеджер Південно-Західного Хабу Програми «U-LEAD з Європою»

Рис. М.2. Зразок довідки про використання результатів дослідження (міжнародна організація)

Додаток Н

Етапи процесу атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії

№ з/п	Зміст етапу	Необхідні документи
1	Публічна презентація наукових результатів дисертації та її обговорення на розширеному засіданні кафедри, що реалізує відповідну ОНП та/або здійснює підготовку здобувача (за наявності висновку наукового керівника, академічної довідки та довідки про перевірку дисертації на плагіат)	1. Заява здобувача про попередній розгляд. 2. Дисертація (друкований примірник). 3. Копії публікацій за результатами дисертації. 4. Довідка про перевірку дисертації на плагіат. 5. Висновок наукового керівника (керівників). 6. Академічна довідка
2	Проведення розширеного засідання кафедри з метою презентації наукових результатів дисертації та її обговорення	Протокол засідання кафедри
3	Подання на розгляд вченої ради університету документів щодо утворення разової ради (*за 10 робочих днів до запланованої дати засідання вченої ради*)	1. Заява здобувача про утворення разової ради. 2. Подання завідувача кафедри, на якій здобувач проходить підготовку, з пропозиціями щодо кандидатур голови та членів разової ради. 3. Дисертація (друкований примірник). 4. Копії публікацій за результатами дисертації. 5. Довідка про перевірку дисертації на плагіат. 6. Висновок наукового керівника (керівників). 7. Академічна довідка. 8. Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. 9. Згоди голови та членів на участь у роботі разової ради. 10. Відомості про голову і членів разової ради

№ з/п	Зміст етапу	Необхідні документи
4	Ухвалення вченою радою університету рішення про утворення разової ради (*не пізніше двох місяців з дня отримання заяви здобувача; разова рада утворюється з п'яти осіб: голова, два рецензенти, два офіційні опоненти або голова, один рецензент, три офіційні опоненти*)	1. Витяг з протоколу засідання вченої ради університету. 2. Наказ ректора
5	Оприлюднення на офіційному вебсайті університету дисертації, інформації про склад разової ради, посилання на трансляцію захисту; внесення інформації до інформаційної системи НАЗЯВО; передавання дисертації до бібліотеки університету та до УкрІНТЕІ (*впродовж п'яти робочих днів від дати наказу ректора про утворення разової ради*)	1. Копія документа, що підтверджує факт передавання електронного примірника дисертації до Національного репозитарію академічних текстів або державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації». 2. Копія документа, що підтверджує факт передавання друкованого примірника дисертації, підписаного здобувачем, до бібліотеки університету. 3. Дисертація (друкований та електронний примірник). 4. Посилання на трансляцію захисту
6	Оприлюднення НАЗЯВО інформації про захист в інформаційній системі НАЗЯВО	
7	Перевірка МОН України відповідності складу разової ради встановленим вимогам	
8	Подання здобувачем документів до разової ради	1. Заява здобувача про проведення атестації. 2. Копії публікацій за результатами дисертації. 3. Академічна довідка. 4. Висновок наукового керівника (керівників).

№ з/п	Зміст етапу	Необхідні документи
		5. Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. 6. Згоди голови та членів на участь у роботі разової ради. 7. Довідка про перевірку дисертації на плагіат. 8. Відомості про голову та членів разової ради. 9. Копія свідоцтва про зміну імені (за потреби)
9	Надання головою разової ради рецензентам і офіційним опонентам дисертації та копій наукових публікацій, зарахованих за її темою	
10	Подання рецензентами рецензій, а офіційними опонентами відгуків голові ради (*впродовж 45 календарних днів з дня оприлюднення інформації про утворення разової ради в інформаційній системі НАЗЯВО*)	Рецензії (відгуки), засвідчені власними підписами рецензентів (опонентів) і печатками закладів за їх основним місцем роботи, та електронні копії рецензій (відгуків) у форматі PDF/A з текстовим шаром, з накладенням кваліфікованого електронного підпису рецензента (офіційного опонента) з використанням кваліфікованої електронної позначки часу
11	Розміщення електронних копій рецензій (відгуків) на офіційному вебсайті університету; на вимогу здобувача їх копії надають йому для ознайомлення	
12	Призначення дати, часу і місця проведення захисту (*не раніше ніж через два тижні та не пізніше ніж через чотири тижні з дня надходження до разової ради останньої рецензії (відгуку)*)	

№ з/п	Зміст етапу	Необхідні документи
13	Розміщення на офіційному вебсайті університету інформації про дату, час і місце проведення захисту (*впродовж трьох робочих днів з дня надходження останньої рецензії (відгуку)*)	
14	Публічний захист дисертації	
15	Оприлюднення рішення разової ради про присудження (відмову у присудженні) ступеня доктора філософії та відеозапису трансляції захисту на офіційному вебсайті університету (*впродовж трьох робочих днів з дати захисту*)	1. Рішення разової ради. 2. Реєстраційна картка присутності голови і членів разової ради
16	Подання інформації про результати захисту дисертації до інформаційної системи НАЗЯВО (*протягом п'яти робочих днів з дати захисту*)	
17	Формування та подання до відділу аспірантури і докторантури атестаційних документів	Документи особової справи здобувача відповідно до переліку, наведеного в підрозділі 5.4
18	Наказ ректора про видачу здобувачеві диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка (*не раніше ніж через 15 та не пізніше ніж через 30 календарних днів з дня захисту дисертації*)	

Джерело: складено автором на основі [6; 15].

Додаток П

Учасники процесу атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії: функції, компетентності та формальні вимоги

№ з/п	Учасник	Компетентності та функції	Формальні вимоги до виконання функцій
1	**Здобувач** – особа, яка виконує в університеті освітньо-наукову програму на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня доктора філософії	Повинен набути теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, визначені стандартом вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю, провести власне наукове дослідження, оформлене у вигляді дисертації, та опублікувати його основні наукові результати. Дисертація повинна містити нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для відповідної галузі знань. Наукові результати дисертації повинні бути висвітлені не менше ніж у трьох наукових публікаціях здобувача	Виконання плану освітньо-наукової програми
2	**Науковий керівник**	Після завершення здобувачем освітньої та наукової складових освітньо-наукової програми готує висновок з оцінкою роботи здобувача під час підготовки дисертації, виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану	Відповідність наукових інтересів темі дисертації здобувача
3	**Голова разової ради** – особа, яка за основним	Компетентність визначається наявністю не менше трьох наукових публікацій за	Особа не може входити до складу

№ з/п	Учасник	Компетентності та функції	Формальні вимоги до виконання функцій
	місцем роботи працює науково-педагогічним або науковим працівником закладу, в якому утворено разову раду, має науковий ступінь доктора наук і є компетентним ученим за тематикою дослідження здобувача	тематикою дослідження здобувача, опублікованих протягом останніх п'яти років до дня утворення разової ради та після присудження їм наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук)	разової ради, якщо вона: 1) є науковим керівником здобувача; 2) є керівником закладу, в якому утворюється разова рада; 3) є співавтором наукових публікацій здобувача; 4) має реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача (зокрема є його близькою особою) та/або його наукового керівника; 5) притягувалася до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності; 6) працює (працювала) на керівних посадах у закладах, установах, організаціях, що незаконно провадять (провадили) діяльність на тимчасово окупованих територіях України; 7) не володіє мовою захисту дисертації в обсязі, достатньому для кваліфікованого проведення атестації;
4	**Рецензент** – особа, яка за основним місцем роботи працює науково-педагогічним або науковим працівником університету, має науковий ступінь і є компетентним ученим за тематикою дослідження здобувача	Компетентність визначається так само, як для голови разової ради. Одна особа протягом календарного року може бути членом разової ради не більше ніж у восьми захистах дисертацій. Рецензенти включаються до складу разової ради за їх письмовою згодою. Якщо в закладі немає можливості призначити двох рецензентів, разову раду утворюють у складі голови, одного рецензента і трьох офіційних опонентів	
5	**Офіційний опонент** – науково-педагогічний або науковий працівник, який не працює в закладі, де утворено разову раду, має	Компетентність визначається так само, як для голови разової ради. Одна особа протягом календарного року може бути членом разової ради не більше ніж у восьми захистах дисертацій. Офіційні опоненти не можуть працювати в одному закладі. Опоненти включаються до	

№ з/п	Учасник	Компетентності та функції	Формальні вимоги до виконання функцій
	науковий ступінь і є компетентним ученим за тематикою дослідження здобувача	складу разової ради за їх письмовою згодою	8) отримала диплом доктора філософії (кандидата наук) менше ніж за три роки до дати утворення разової ради
6	**Вчений секретар** – особа, на яку покладено повноваження із забезпечення діяльності разових рад закладу	– перевірка документів для організації публічної презентації здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення на розширеному засіданні кафедри (документи готує кафедра, що реалізує ОНП та/або здійснює підготовку здобувача); – перевірка публікацій здобувача; – підготовка документів для утворення разової ради, перевірка публікацій передбачуваних голови, рецензентів і офіційних опонентів; – консультування голови, рецензентів і офіційних опонентів щодо процедури атестації здобувачів	
7	**Секретар разової ради** – особа, на яку покладено повноваження із забезпечення діяльності разової ради	– перевірка документів, які здобувач подає до разової ради; – передавання до відділу аспірантури і докторантури електронної копії дисертації у форматі PDF/A з текстовим шаром і кваліфікованим електронним підписом здобувача для розміщення на офіційному вебсайті університету;	

№ з/п	Учасник	Компетентності та функції	Формальні вимоги до виконання функцій
		– подання електронного примірника дисертації до УкрІНТЕІ та до локального репозитарію університету; – інформування відділу аспірантури і докторантури про дату, місце та час захисту, а також про вебсайт трансляції захисту для оприлюднення цієї інформації; – забезпечення (спільно з відділом аспірантури і докторантури) відеофіксації процедури захисту, формування реєстраційної картки присутності членів разової ради; – передавання друкованого примірника дисертації, підписаного здобувачем, і засвідченої головою разової ради копії рішення до бібліотеки університету; – формування атестаційних документів, що долучаються до особової справи здобувача	

Джерело: складено автором на основі [6; 15].

Додаток Р

Приклади виправлення помилок у наукових текстах

Так написано	Так потрібно
При визначенні понять…	***Для*** визначення понять… / ***визначаючи*** поняття…
…***до числа таких*** суб'єктів належать лише…	…***до таких*** суб'єктів належать лише…
предмет***у*** дисертації	предмета дисертації
Тема затверджена ***В***ченою радою	Тему затверджено ***в***ченою радою
щодо ***у***досконалення…	щодо ***в***досконалення…
дійсності у його динаміці	***дійсності в*** його динаміці
одержані ***наступні*** результати	одержано ***такі*** результати
У залежності від призначення	***Залежно*** від призначення
Існуючий стан законодавчого регулювання	***Сучасний (чинний)*** стан законодавчого регулювання
у тому числі статутної…	***зокрема*** статутної…
виходячи з матеріально-фінансового забезпечення	***зважаючи на*** матеріально-фінансове забезпечення
особливими рисами якої є ***неспівпадіння*** суб'єкта…	особливими рисами якої є ***незбіг*** суб'єкта…
з ***наступним*** їх затвердженням представницькими органами…	з ***подальшим*** їх затвердженням представницькими органами…
…самоврядних органів ***знаходиться у безпосередній залежності*** від…	…самоврядних органів ***безпосередньо залежить*** від…
полягає ***у*** тому	полягає ***в*** тому
не раніше їх офіційного опублікування	***не раніше ніж*** їх офіційно опубліковано
Загальний обсяг дисертації ***складає*** 241 сторінка	Загальний обсяг дисертації ***становить*** 241 сторінку
на сьогодні слід розглядати	***нині (на цей час)*** слід розглядати
не дивлячись на розгалужену систему	***незважаючи на*** розгалужену систему
пропозиції дослідження ***доповідались автором***	***автор доповідав*** пропозиції дослідження
у туристичному ***відношенні***	***з погляду*** туризму
у ході вивчення	***під час*** вивчення
зробити Україну більш привабливою для туристів	Україна ***має стати*** більш привабливою для туристів
проблеми**,** щодо регулювання	проблеми щодо регулювання

Так написано	Так потрібно
при написанні дисертаційного дослідження автор також використовувала	***у процесі*** дослідження автор також використовувала
апробація окремих положень дисертаційного дослідження ***відбувалася*** на виступах	окремі положення дисертації ***апробовано*** на виступах
було з'ясовано	***з'ясовано***
у дисертаційній роботі здійснено теоретичне ***узагальнення і вирішення*** наукового завдання… ***розроблення й обґрунтування пропозицій***, спрямованих на усунення існуючих недоліків	у дисертації теоретично ***узагальнено і розв'язано*** наукове завдання… ***розроблено й обґрунтовано*** пропозиції щодо усунення наявних недоліків
виходячи із аналізу та характеристики ознак…	***на підставі аналізу*** та характеристики ознак…
класифіковані ***в залежності від***	класифіковані ***залежно від***
робота ***виконана й обговорювалася*** на кафедрі	роботу ***виконано*** й ***обговорено*** на засіданні кафедри
на сьогоднішній день вона уявляється…	***нині (тепер)*** вона є…
договори мають укладатися	***договори укладають***

Додаток С

Освітньо-наукова програма «Економіка» (редакція 2022 р.)

Примітка. Освітньо-наукову програму наведено для ознайомлення з її структурою та змістом у редакції 2022 р. (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 051 Економіка). Чинну редакцію ОНП «Економіка» (2025 р.) за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини розміщено на сайті кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування [13].

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІКА»

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії; галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 051 «Економіка»

С.1. Профіль освітньо-наукової програми

Таблиця С.1

Профіль освітньо-наукової програми за спеціальністю 051 «Економіка»

1 – Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти та структурного підрозділу	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, економічний факультет
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Ступінь вищої освіти	Доктор філософії
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	051 Економіка
Форми здобуття освіти	Очна (денна, вечірня) та заочна
Освітня кваліфікація	Доктор філософії з економіки
Кваліфікація в дипломі	Ступінь вищої освіти – доктор філософії Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальність – 051 Економіка

Цикл / рівень програми	Восьмий кваліфікаційний рівень Національної рамки кваліфікацій; FQ-EHEA – третій цикл; EQF-LLL – 8 рівень; НРК України – 8 рівень
Передумови	Наявність ступеня магістра
Термін дії освітньої програми	4 роки
Інтернет-адреса постійного розміщення опису освітньої програми	https://ecoman.chnu.edu.ua/aspirantura/osvitno-naukova-prohrama-051-ekonomika/
2 – Мета освітньої програми	
Мета програми (з урахуванням рівня кваліфікації)	Програма розроблена відповідно до місії та стратегії розвитку університету, що орієнтують на «інноватівність, збалансованість, успіх», і спрямована на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка», що передбачає формування в них теоретичних знань, умінь, практичних навичок та інших компетенцій, необхідних для продукування нових ідей, розв'язання комплексних завдань у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення
3 – Характеристика освітньої програми	
Опис предметної області	*Об'єкт діяльності (дослідження):* теорія, методологія наукових досліджень, феномени, явища і проблеми сучасних економічних процесів та систем. *Цілі навчання:* набуття здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері економіки, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики. *Теоретичний зміст предметної області:* загальні закони, закономірності та тенденції соціально-економічного розвитку, мотивація та поведінка суб'єктів ринку; теорії мікро-, макро- і міжнародної економіки; кількісні методи в економічних дослідженнях; інституціональний, міждисциплінарний та історичний аналіз соціально-економічних явищ і процесів; розроблення та

	обґрунтування економічних рішень; регулювання та управління багаторівневими господарськими системами. *Методи, методики та технології:* методи мікро- та макроекономічних досліджень, комп'ютерного моделювання економічних систем, статистичного аналізу, прогнозування, управління проєктами, цифрові технології, методи і технології науково-педагогічної діяльності. *Інструментарій та обладнання:* інформаційно-комунікаційні системи, спеціалізоване програмне забезпечення, прилади та обладнання, необхідні для виконання наукових досліджень у сфері економіки
Орієнтація освітньої програми	Освітньо-наукова
Основний фокус освітньої програми та спеціалізації	Дослідження в галузі соціальних та поведінкових наук за спеціальністю 051 Економіка. Ключові слова: мікроекономіка, макроекономіка, національна економіка, економічна політика, державне та регіональне управління, бізнес, управління підприємством, моделювання, інформаційні технології в економіці
Особливості програми	Особливість (унікальність) ОНП полягає в реалізації таких підходів до навчання та його результатів: 1) залученість наукових досліджень аспірантів до наукової тематики кафедр і наукових керівників, їх спрямованість на дослідження актуальних проблем економіки, що виникають під впливом глобальних економічних трендів (цифровізація, інституціалізація, соціалізація, інтелектуалізація, інноватизація, інклюзивність, екологізація економіки); 2) спрямованість досліджень на поєднання теоретичних знань із прикладними інноваційними розробками, придатними для практичного використання в економічній політиці та господарській практиці; сприяння реалізації можливостей неформальної освіти, наукового стажування в закордонних закладах освіти, академічної мобільності; 3) забезпечення розвитку та застосування інструментарію економіко-математичного моделювання та інформаційних технологій для дослідження соціально-економічних систем і процесів;

	4) фокусування освітнього процесу на поглибленні соціальних навичок, забезпеченні інтелектуального й творчого розвитку особистості здобувачів шляхом формування їх індивідуальної освітньої траєкторії, підтримання тісних наукових і ділових взаємин з представниками ЗВО, бізнесу, органів державної влади та управління, міжнародних організацій для їх майбутньої інтеграції у професійну спільноту; 5) поєднання освітньої, наукової та педагогічної складових для набуття аспірантами компетентностей викладача економічних дисциплін у ЗВО, що передбачає вміння використовувати сучасні технології та методи навчання
4 – Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання	
Академічні права випускників	Здобуття наукового ступеня доктора наук та додаткових кваліфікацій у системі освіти дорослих
Працевлаштування випускників	Працевлаштування на посадах наукових і науково-педагогічних працівників у наукових установах і закладах вищої освіти, на інших посадах, що потребують кваліфікації доктора філософії з економіки, зокрема на посадах наукових консультантів, експертів, аналітиків у дослідницьких установах і підрозділах підприємств, установ, організацій
5 – Викладання та оцінювання	
Викладання та навчання	Викладання здійснюється на основі сучасних підходів, орієнтованих на формування інноваційного наукового мислення, самостійності, організованості, ініціативності, креативності, лідерства, здатності до роботи в команді, соціальної відповідальності, доброчесності, прихильності до принципів корпоративної культури університету. Форми навчання: лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, виконання проєктів та/або розрахункових задач, опрацювання наукових публікацій вітчизняних і закордонних учених, статистичних та інших даних, що становлять емпіричну базу наукового дослідження
Оцінювання	Екзамени, заліки, індивідуальні науково-дослідні завдання, усні опитування, комп’ютерне тестування, захист проєктів, атестація за кожний рік навчання, захист педагогічної практики, захист дисертації

С.2. Вимоги до рівня освіти вступників та обсяг програми

Для здобуття ступеня доктора філософії можуть вступати особи, які здобули освітній ступінь магістра. Програма фахових вступних випробувань для осіб, які здобули попередній рівень вищої освіти за іншими спеціальностями, передбачає перевірку набуття особою компетентностей і результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 051 Економіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Освітньо-наукова програма складається з освітньої та наукової складових. Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 47 кредитів ЄКТС.

С.3. Компетентності та програмні результати навчання

Таблиця С.2

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність продукувати нові ідеї, розв’язувати комплексні проблеми у сфері економіки, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики
Загальні компетентності	**ЗК01.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. **ЗК02.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. **ЗК03.** Здатність працювати в міжнародному контексті. **ЗК04.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність). **ЗК05.** Здатність розв’язувати комплексні проблеми економіки на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору з дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності
Спеціальні (фахові) компетентності	**СК01.** Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в економіці та дотичних до неї міждисциплінарних

	напрямах і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з економіки та суміжних галузей. **СК02.** Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами. **СК03.** Здатність використовувати сучасні методології, методи та інструменти емпіричних і теоретичних досліджень у сфері економіки, методи комп'ютерного моделювання, сучасні цифрові технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення в науковій та науково-педагогічній діяльності. **СК04.** Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти. **СК05.** Здатність виявляти, поглиблено аналізувати та розв'язувати проблеми дослідницького характеру у сфері економіки з урахуванням економічних ризиків і можливих соціально-економічних наслідків, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень, зокрема з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. **СК06.** Здатність обґрунтовувати та готувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей розвитку соціально-економічних систем і процесів із застосуванням математичних методів і моделей. **СК07.** Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні наукові проєкти в економіці та дотичних до неї міждисциплінарних напрямах, виявляти лідерство та відповідальність під час їх реалізації; комерціалізувати результати наукових досліджень і забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності. **СК08*.** Здатність виявляти, враховувати і прогнозувати ключові тренди соціально-економічного, екологічного та галузевого розвитку в умовах визначеності та невизначеності. **СК09*.** Здатність розвивати інноваційні соціальні навички, ефективно поєднувати наукові здобутки та педагогічну майстерність, використовувати сучасні технології та методи навчання у викладанні економічних дисциплін. **СК10*.** Здатність до професійної комунікації, ведення дискусії, переконливого та аргументованого відстоювання власної точки зору з повагою до індивідуального та культурного різноманіття й системи цінностей в умовах міжособистісної та міжкультурної взаємодії

* Додаткові компетентності та результати навчання, визначені закладом вищої освіти.

Таблиця С.3

Програмні результати навчання

РН01	Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, управління соціально-економічними системами і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напряму
РН02	Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, створювати нові знання у сфері економіки з метою досягнення економічного та соціального розвитку в умовах глобалізації
РН03	Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів в економіці та дотичних міждисциплінарних напрямах
РН04	Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема статистичні методи аналізу великих масивів даних та/або даних складної структури, спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні системи
РН05	Пропонувати нові рішення, розробляти та реалізовувати наукові проєкти, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв’язувати значущі фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень і дотримання прав інтелектуальної власності
РН06	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях
РН07	Застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності

РН08	Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження у сфері економіки та дотичних міждисциплінарних напрямах, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми
РН09	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані
РН10*	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проєкти, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі проблеми фундаментальної економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів, лідерства, автономності та відповідальності, стійкого розвитку соціально-економічних систем
РН11*	Застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності
РН12*	Формувати індивідуальну траєкторію саморозвитку, самонавчання та професійної поведінки, ухвалювати оптимальні рішення щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, виявляти креативність, оригінальність, ініціативність, гнучкість, стресостійкість, лідерство та соціальний вплив тощо

С.4. Ресурсне забезпечення та академічна мобільність

Таблиця С.4

Ресурсне забезпечення реалізації програми та академічна мобільність

Кадрове забезпечення	До наукового керівництва та лекційного викладання навчальних дисциплін залучено докторів наук; практичні заняття проводять науково-педагогічні працівники з науковим ступенем, тривалим досвідом викладання та практичним досвідом роботи в галузях і сферах економіки
Матеріально-технічне забезпечення	1. Приміщення для проведення навчальних занять і контрольних заходів – 2,4 м² на одну особу. 2. Мультимедійне обладнання для одночасного використання в навчальних аудиторіях – 30 % від загальної кількості здобувачів. 3. Бібліотека, зокрема читальний зал.

	4. Пункт харчування, актовий зал, спортивний зал. 5. Гуртожиток – 70 % від мінімальної потреби. 6. Комп'ютерні робочі місця, лабораторії, обладнання, устаткування, необхідне для виконання навчальних планів
Інформаційне забезпечення	Інформаційне та навчально-методичне забезпечення відповідає вимогам до освітньої діяльності у сфері вищої освіти згідно з чинним законодавством України (Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187, зі змінами). Ефективному управлінню освітньою діяльністю сприяє Єдина державна електронна база з питань освіти
Навчально-методичне забезпечення	Електронний ресурс закладу освіти (сайт електронного навчання), який містить навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін навчального плану, – 100 %. Інформаційна система освітнього процесу ґрунтується на застосуванні платформ дистанційного навчання Moodle, Google Classroom, Zoom, Skype, Coursera
Національна кредитна мобільність	На основі двосторонніх угод між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та університетами України
Міжнародна кредитна мобільність	У межах програми ЄС «Еразмус+» на основі двосторонніх угод між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та закладами освіти країн-партнерів
Навчання іноземних здобувачів вищої освіти	Передбачено за умови попереднього навчання на підготовчих курсах з української мови

С.5. Перелік компонентів ОНП та їх логічна послідовність

Таблиця С.5

Перелік компонентів освітньо-наукової програми

Код н/д	Компоненти освітньо-наукової програми (навчальні дисципліни, педагогічна практика)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
Цикл загальної підготовки			
ЗП1	Академічне письмо та риторика іншомовного спілкування	6	Екзамен

Код н/д	Компоненти освітньо-наукової програми (навчальні дисципліни, педагогічна практика)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
ЗП2	Філософія та методологія науки	4	Екзамен
ЗП3	Проєктний менеджмент	3	Залік
ЗП4	Обробка результатів експерименту	3	Залік
ЗП5	Методологія педагогічної діяльності	3	Екзамен
	Усього	**19**	
Цикл професійної підготовки			
ПП1	Актуальні проблеми економіки	3	Екзамен
ПП2	Інноваційна економіка	3	Екзамен
ПП3	Інформаційні системи в економіці	3	Екзамен
ПП4	Людський і соціальний капітал	3	Залік
	Усього	**12**	
Цикл практичної підготовки			
ПРП	Педагогічна практика	4	Залік
	Усього	**4**	
Цикл дисциплін вільного вибору аспірантів			
ДВВ1	Дисципліна вільного вибору 1	3	Залік
ДВВ2	Дисципліна вільного вибору 2	3	Залік
ДВВ3	Дисципліна вільного вибору 3	3	Залік
ДВВ4	Дисципліна вільного вибору 4	3	Залік
	Загальний обсяг вибіркових компонентів	**12**	
	ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОГРАМИ	**47**	25,5 % – вибіркова частина

Таблиця С.6

Каталог вибіркових дисциплін

№ з/п	Вибіркові компоненти ОНП	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	Технолого-сингулярний розвиток економічних систем	3	залік
2	Конкурентоспроможність регіонів	3	залік
3	Цифрова трансформація економіки	3	залік

№ з/п	Вибіркові компоненти ОНП	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
4	Обґрунтування управлінських рішень та оцінювання ризиків	3	залік
5	Інтелектуальний бізнес	3	залік
6	Стейкхолдер-менеджмент	3	залік
7	Організація бізнес-процесів та управління стартапами	3	залік
8	Бізнес-планування	3	залік
9	Корпоративні інформаційні системи	3	залік
10	Аналіз та візуалізація економічних даних в R	3	залік
11	Моделі еколого-економічних систем	3	залік
12	Моделі ринкової економіки	3	залік
13	Регіональні ринки	3	залік
14	Система муніципального управління	3	залік
15	Маркетинг територій	3	залік
16	Міжнародні стратегії економічного розвитку	3	залік
17	Економіка знань	3	залік
18	Глобальна економіка	3	залік
19	Антикризове управління	3	залік
20	Управління якістю	3	залік

Структурно-логічну схему освітньої складової ОНП наведено на рис. С.1.

Рис. С.1. Структурно-логічна схема освітньої складової ОНП

С.6. Наукова складова ОНП

Таблиця С.7

Наукова складова освітньо-наукової програми

Рік підготовки	Зміст наукової складової	Форма контролю
1 рік	Вибір та обґрунтування теми власного наукового дослідження, визначення змісту, строків виконання та обсягу наукових робіт; вибір та обґрунтування методології власного наукового дослідження, огляд та аналіз наявних поглядів і підходів, що сформувалися в сучасній науці за обраним напрямом. Підготовка та публікація не менше однієї статті (як правило, оглядової) у наукових фахових виданнях за темою дослідження; участь у науково-практичних конференціях (семінарах) з публікацією тез доповідей	Затвердження індивідуального плану роботи аспіранта на вченій раді факультету; звітування про хід виконання індивідуального плану двічі на рік

Рік підготовки	Зміст наукової складової	Форма контролю
2 рік	Проведення під керівництвом наукового керівника власного наукового дослідження, що передбачає розв'язання дослідницьких завдань із застосуванням комплексу теоретичних та емпіричних методів. Підготовка та публікація не менше однієї статті в наукових фахових виданнях (вітчизняних або закордонних) за темою дослідження; участь у науково-практичних конференціях (семінарах) з публікацією тез доповідей	Звітування про хід виконання індивідуального плану двічі на рік
3 рік	Аналіз та узагальнення отриманих результатів власного наукового дослідження; обґрунтування наукової новизни отриманих результатів, їх теоретичного та/або практичного значення. Підготовка та публікація не менше однієї статті в наукових фахових виданнях за темою дослідження; участь у науково-практичних конференціях (семінарах) з публікацією тез доповідей	Звітування про хід виконання індивідуального плану двічі на рік
4 рік	Оформлення наукових досягнень аспіранта у вигляді дисертації, підбиття підсумків щодо повноти висвітлення результатів дисертації в наукових статтях відповідно до чинних вимог. Впровадження одержаних результатів та отримання підтвердних документів. Подання документів на попередню експертизу дисертації. Підготовка наукової доповіді для захисту дисертації	Звітування про хід виконання індивідуального плану двічі на рік; надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

С.7. Форми атестації здобувачів вищої освіти

Таблиця С.8

Форми атестації здобувачів вищої освіти

Форми атестації здобувачів вищої освіти	Атестація здобувачів ступеня доктора філософії здійснюється у формі публічного захисту дисертації

Вимоги до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії	Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, яке пропонує розв’язання комплексної проблеми у сфері економіки або на її межі з іншими спеціальностями, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики. Дисертація не повинна містити академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації. Дисертація має бути розміщена на сайті закладу вищої освіти (наукової установи)

С.8. Матриці відповідності

Таблиця С.9

Матриця відповідності визначених стандартом компетентностей дескрипторам НРК

Класифікація компетентностей за НРК	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
Перелік компетентностей	**ЗН1.** Концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності	**УМ1.** Спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики	**К1.** Вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством загалом	**АВ1.** Демонстрація значної авторитетності, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, послідовна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності
		УМ2. Започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності	**К2.** Використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях	**АВ2.** Здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення

Класифікація компетентностей за НРК	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
		УМ3. Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей		
Загальні компетентності				
ЗК01	ЗН1	УМ1, УМ3	К1, К2	АВ2
ЗК02		УМ1, УМ2	К1, К2	АВ1
ЗК03	ЗН1	УМ2, УМ3	К2	АВ1, АВ2
ЗК04		УМ1, УМ3	К1	АВ1
ЗК05	ЗН1	УМ1, УМ2	К1	АВ2
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК01	ЗН1	УМ1, УМ3	К1	АВ1
СК02			К1, К2	
СК03		УМ1	К2	АВ2
СК04	ЗН1	УМ2		АВ1
СК05		УМ2, УМ3	К2	АВ2
СК06		УМ2		АВ1
СК07	ЗН1	УМ2, УМ3	К1, К2	АВ1
СК08*	ЗН1	УМ1, УМ3	К1	
СК09*		УМ1	К1, К2	АВ1, АВ2
СК10*	ЗН1	УМ3	К2	АВ1, АВ2

Таблиця С.10

Матриця відповідності визначених стандартом результатів навчання та компетентностей

Код	Програмні результати навчання	Загальні компетентності (ЗК)					Спеціальні (фахові) компетентності (СК)									
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
РН01	Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, соціально-економічних систем і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напряму, отримання нових знань та/або здійснення інновацій	+	+			+	+							+		
РН02	Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері економіки з метою досягнення економічної та соціальної ефективності в умовах глобалізації	+	+					+		+	+		+			
РН03	Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у галузі економіки та дотичних міждисциплінарних напрямах	+	+						+		+					

Код	Програмні результати навчання	Загальні компетентності (ЗК)					Спеціальні (фахові) компетентності (СК)									
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
РН04	Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема статистичні методи аналізу великих масивів даних та/або даних складної структури, спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні системи		+						+		+					
РН05	Пропонувати нові рішення, розробляти та реалізовувати наукові проєкти, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв’язувати значущі фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень і дотримання прав інтелектуальної власності		+		+		+				+		+		+	
РН06	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях				+		+	+				+				

Код	Програмні результати навчання	Загальні компетентності (ЗК)					Спеціальні (фахові) компетентності (СК)									
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
РН07	Застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності		+			+					+	+			+	
РН08	Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження у сфері економіки та дотичних міждисциплінарних напрямах, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми												+	+		
РН09	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень і математичного та/або комп’ютерного моделювання, наявні літературні дані	+							+			+				

Код	Програмні результати навчання	Загальні компетентності (ЗК)					Спеціальні (фахові) компетентності (СК)									
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
РН10*	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проєкти, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі проблеми фундаментальної економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів, лідерства, автономності та відповідальності, стійкого розвитку соціально-економічних систем					+								+		+
РН11*	Застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності				+										+	+
РН12*	Формувати індивідуальну траєкторію саморозвитку, самонавчання та професійної поведінки, ухвалювати оптимальні рішення щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, виявляти креативність, оригінальність, ініціативність, гнучкість, стресостійкість, лідерство та соціальний вплив тощо					+							+		+	+